

”Luulin, että jos antaa kaiken, se riittää”

Äitiyden kokemuksen tiloja Anna-Leena Härkösen romaanissa *Onnen tunti* (2011)

Outi Kivirinne

Pro gradu - tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, kotimainen kirjallisuus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Marraskuu 2022

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, kotimainen kirjallisuus

Outi Kivirinne

”Luulin, että jos antaa kaiken, se riittää” Äitiyden kokemuksen tiloja Anna-Leena Härkösen romaanissa *Onnen tunti* (2011)

60 s.

Avainsanat: äitiys, tila, äiti–tytär -suhteet, henkilöhahmot

Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää äitiyden kokemuksen tiloja henkilöhahmojen kuvauksessa Anna-Leena Härkösen romaanissa *Onnen tunti* (2011). Keskeisinä tutkimuskysymyksinä on, millaisia merkityksiä äitiyden kokemus saa romaanin henkilöhahmojen kuvauksissa ja millä tavoin nämä erilaiset äitiyden kokemuksen tilat ovat vuorovaikutuksessa keskenään.

Romaanin päähenkilö Tuula elää varsin onnellista uusperhe-elämää poikansa Roopen ja uuden miehensä Harrin kanssa. Tuulan mielessä alkaa kuitenkin itää ajatus sijoitetusta lapsesta. Ajatus ei saa vastakaikua Harrilta ja Tuulan ystäväkin ihmettelee tätä päähänpistoa. Asiat etenevät, ja pian saapuvatkin sijaislapset Luke ja Venni. Heidän äitinsä Ninna on päihdeongelmainen, eikä yhteistyö hänen kanssaan ala hyvin. Samalla Tuula yrittää käydä läpi vaikeaa suhdetta omaan äitiinsä ja lopulta Tuulan on kohdattava hänet.

Äitiyden kokemuksen tiloja voidaan analysoida eri näkökulmista. Suomen kielen sanalla tila on niin paljon ja laajasti erilaisia merkityksiä, että tilan analyysia voi tehdä niin ruumiin tilan, mielentilan kuin konkreettisen tilan kautta. Nämä kaikki erilaiset tilat yhdistyvät henkilöhahmon äitiyden kokemuksen tilassa. Tuulan hahmon kohduttomuus ja Ninnan hahmon päihteiden käyttö vaikuttavat kumpikin tahoillaan näiden hahmojen äitiyden kokemuksiin, mutta samalla ne myös kietoutuvat yhteen.

Päihteiden käytön ja väkivallan ei pitäisi kuulua äitiyden kokemuksen tilaan, mutta valitettavasti näin joskus on. Päihteet ja väkivalta vaarantavat äitiyden kokemuksen tilan tasapainon, mutta myös äidin ja hänen lastensa suhteen toisiinsa.

Äiti–tytär -suhteiden vaikutus äitiyden kokemuksen tilaan on myös hyvin keskeisessä roolissa. Äidin ja tyttären välinen jatkumo vaikuttaa väistämättä sekä äidin että tyttären äitiyden kokemuksen tiloihin. Äidin ja tyttären välinen häpeä, sekä tyttären kapina äitiään kohtaan ovat osa oman äitiyden kokemuksen tilan tasapainottamista.

Teoreettisena viitekehysenä on fenomenologinen kirjallisuudentutkimus, joka hakee tukea myös feministisestä kirjallisuudentutkimuksesta. Tutkimuksessa hyödynnetään myös fenomenologista ruumiinfilosofiaa sekä yhteiskuntatieteitä. Tavoitteena on analysoida Anna-Leena Härkösen romaanin henkilöhahmojen äitiyden kokemuksen tiloja näiden suuntausten tarjoamien käsitteiden avulla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
1.1 Tutkimuksen lähtökohtia	4
1.2 Käsitteistä	6
2. Tuulan äitiyden kokemuksen tilat	12
2.1 Äitiys ilman kohtua	12
2.2 Oma ja vieraat? – Tuula ja lapset	17
3. Ninnan äitiyden kokemuksen tilat	27
3.1 Äitiyden kokemus päihteiden varjossa	27
3.2 ”Entä jos rakastaa?” – Äitiyden kokemus väkivaltaisessa tilassa	35
4. Sukupolvien ja sukupuolien välisiä	42
4.1 Äidit ja tyttäret	42
4.2 Näkökulmia isyyteen	49
5. Lopuksi	54
Lähteet	57

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohtia

Tässä tutkielmassani tutkin äitiyden kokemuksen tiloja Anna-Leena Härkösen romaanissa *Onnen tunti* (2011). Teoreettinen viitekehyseni on pitkälti fenomenologinen, mutta käytän myös feminististä kirjallisuudentutkimusta apunani. Fenomenologia on 1800-luvun lopulla syntynyt tieteenfilosofinen suuntaus, joka korostaa ihmisen välittömän havainnon ja oman kokemuksen merkitystä tiedon lähteenä (Tieteen termipankki, 2022). Ranskalaisen Maurice Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologia avaa käsitteillään uudenlaisia tapoja ajatella sukupuolta. Ruumiinfenomenologian mukaan sukupuoli on subjektin toimintaan perustuva merkitysrakenne. (Heinämaa ym. 1997, 11.) Kysyn tässä tutkielmassani, millaisia merkityksiä äitiys kokemuksena saa eri henkilöhahmojen kuvauksissa. Havaintojeni avulla pohdin äitiyden kokonaisvaltaista kokemusta niin fyysisen ruumiin tilana kuin mentaalisenä kokemuksena tilan käsitteen avulla.

Anna-Leena Härkösen teoksista on tehty tutkimusta niin kirjallisuustieteissä kuin kielitieteissäkin. *Onnen tunti* -teoksesta ei ole tehty vielä tutkimusta lainkaan, mutta äitiyttä Härkönen on pohtinut hyvin syvällisesti omaelämäkerrallisessa teoksessaan *Heikosti positiivinen* (2001), jossa hän kertoo lapsettomuuden kokemuksistaan sekä raskauden jälkeisestä masennuksestaan. Myös romaanissaan *Avoimien ovien päivä* (1998) Härkönen pohtii äitiyttä äiti–tytär -suhteen näkökulmasta. Sivusin äitiysteemaa jo kandidaatintutkielmassani, jossa tutkin pelon ja häpeän tunteita juuri *Avoimien ovien päivä* -teoksessa. Pohdin jo silloin äitiyteen liittyviä aiheita, mutta keskityin silloin äiti–tytär -suhteisiin. Tässä tutkielmassani perehdyn myös äitien ja tyttärien jatkumoon sukupuolen näkökulmasta.

Oma kiinnostukseni Anna-Leena Härkösen teoksiin on perua jo lukioajoiltani. Ihailen Härkösen tapaa kirjoittaa dialogia sekä hänen vähän töksähtelevää ja sarkastista, mutta myös kaunista kieltään. Härkösen teokset ovat kannatelleet elämäni vaikeissa hetkissä, joten koen hänen teoksensa henkilökohtaisella tasolla tärkeiksi. Halusin myös tehdä jostain sellaisesta teoksesta, josta ei ollut vielä tehty tutkimusta, jotta pääsisin tekemään omia tulkintojani, sekä mahdollisesti saada työni lukijat kiinnostumaan kyseistä romaanista. *Onnen tunti* – romaani oli oma ensikosketukseni lastensuojelun maailmaan, joka kosketti minua valtavasti. Tulevana

äidinkielen ja kirjallisuuden opettajana minulle on vahva tahto auttaa oppilaitani tai opiskelijoitani myös kaikenlaisissa elämän karikoissa. Lasten ja nuorten pahan olon ja mielenterveysongelmien lisääntyessä tahdon olla sellainen opettaja, jonka puoleen oppilas voi kääntyä kohdatessaan joko henkistä tai fyysistä väkivaltaa omassa kodissaan. Myös 2012 Suomea järkyttänyt 8-vuotiaan Vilja-Eerikan murha innosti minua tarttumaan lastensuojeluun liittyvään aiheeseen.

Äitiys on aiheena niin laaja ja moneen suuntaan venyvä, että sitä on tutkittu monilla eri tieteenaloilla, kuten historiantutkimuksessa, sosiologiassa ja yhteiskuntatieteissä. Mistä oikeastaan puhumme, kun puhumme äitiydestä? Äitiyteen liittyy valtavasti erilaisia ilmiöitä ja mielipiteitä, ja usein julkinen keskustelu äityy kiivaaksikin. *Onnen tunti* -teoksen henkilöhahmojen kautta pääsen tarkastelemaan äitiyttä hyvin moninaisista näkökulmista, sillä tarkastelen biologisen äitiyden lisäksi myös sijaisäitiyttä sekä äitiyttä, jota varjostaa päihteiden käyttö ja lasten huostaanotto. Pohdin myös toisen vanhemman merkitystä äitiyden kokemukseen, sekä jatkumoa äitien ja tyttärien välissä. Haluankin tällä tutkielmallani osallistua keskusteluun siitä, millaisia äitiyden kokemuksia kirjallisuus voi nostaa esiin yhteiskunnassa.

Kristiina Berg pohtii äitiyden määritelmää väitöskirjassaan *Äitiys kulttuurisina odotuksina* (2008). Hänen mukaansa äitiyttä käsitteellistettäessä on erotettava äitiys instituutiona ja äitiys yksilötason kokemuksena. Äitiyden instituutio tarkoittaa, että lähes kaikissa yhteiskunnissa äitiys on sosiaalisesti tunnistettu instituutio, jolla on omat kulttuuriset sääntönsä. Äitiyden instituutio ja äitiys henkilökohtaisina kokemuksina ovat eri asioita, mutta silti linkittyneitä toisiinsa. Henkilökohtaiset kokemukset eivät aina kohtaa äitiysinstituution asettamien normien, odotusten ja vaatimusten kanssa. Tällöin äitiys voidaan kokea henkilökohtaisesti ongelmallisena ja ristiriitaisena, vaikka äitiydessä ei sinänsä olisi ongelmia. (Berg 2008, 20.) On aivan luonnollista, että oman henkilökohtaisen äitiyden kokemuksen sekä instituution väliset ristiriidat aiheuttavat sen, että äiti usein väsyä. Käsittelen äitiyttä tässä tutkielmassa yksilötason kokemuksena, ruumiin ja mielen tilana, joka on yhteydessä yhteiskuntaan. Käsittelen äitiyden instituutiona kokemuksen rinnalla, sillä sijaisvanhemmuus ja huostaanotto ovat yhteiskunnallisia toimia, joilla äitiyttä voidaan toteuttaa. Tilan käsitteen avulla minun helpompi käsitellä näitä äitiyden eri ulottuvuuksia, joita kohdeteoksessani on runsaasti.

Onnen tunti -teoksen päähenkilö on Tuula, joka toimii myös teoksen minäkertojana. Tuula elää onnellista uusperhe-elämää uuden miehensä Harrin ja 10-vuotiaan poikansa Roopen kanssa.

Vaikka elämä onkin uomissaan, Tuulan mielessä alkaa itää ajatus sijoitetusta lapsesta. Harri ja Tuulan lähipiiri suhtautuvat asiaan ensin hiukan epäillen. Lopulta Tuulan ja Harrin kotiin saapuvatkin huostaanotetut sisarukset, 8-vuotias Luke ja 5-vuotias Venni. Tuula joutuu kohtaamaan lasten päihkeitä käyttävän äidin Ninnan, joka suhtautuu sijoitukseen varsin vihamielisesti. Samalla Tuula käy läpi myös omaa lapsuuttaan, jota varjostaa heitteillejätön kokemukset, isän lähteminen ja äidin alkoholiongelmat. Romaanin lopussa äiti saapuu yllätysvierailulle, jolloin Tuulan on viimein kohdattava hänet aikuisena naisena.

Toisessa alaluvussa tarkastelen äitiyttä ruumiillisena kokemuksena Tuulan henkilöahmon kautta. Tuulan hahmolle on tehty kohdunpoisto, joka on olennainen seikka hänen hahmossaan sekä äitiyden kokemuksessaan. Keskityn erityisesti ruumiinfenomenologiseen näkökulmaan, jossa äitiys on sekä ruumiin että mielen tila. Pohdin myös hänen suhdettaan sekä omaan biologiseen lapseensa että sijaislapsiin. Kolmannessa luvussa tarkastelen Ninnan henkilöahmon kautta päihdeäitiyttä ja äitiyden kokemusta, kun lapset on otettu huostaan. Pohdin Ninnan hahmossa myös äitiyden yhteiskunnallista puolta. Neljännen luvun ensimmäisessä alaluvussa laajennan näkökulmaani äiti – tytär -suhteisiin. Tuulan suhde omaan, alkoholiongelmaiseen äitiinsä on erittäin vaikea. Hän palaa muistoissaan laiminlyönnin kokemuksiinsa, mutta on myös joitain hyviä hetkiä. Ninnan äiti Soile taas kantaa syyllisyydentunteita tyttärensä elämäntilanteesta. Toisessa alaluvussa perehdyn teoksen isähahmoihin, lähinnä Tuulan mieheen Harriin ja sijaislasten biologiseen isään Aliin.

1.2 Käsitteistä

Käsittelen tutkimuskysymyksiäni fenomenologisen ja feministisen kirjallisuudentutkimuksen käsittein. Tärkein niistä lienee tilan käsite, jonka avulla osoitan yksilöllisen, ruumiillisen kokemuksen yhteydet äitiyden instituutioon. Henri Lefebvre avaa tilan käsitettä humanistisissa tieteissä teoksessaan *The Production of Space* (1984). Suomen kielessä sanalla ”tila” on Kielitoimiston sanakirjan mukaan kuusi erilaista merkitystä. Tila-sanalla yleensä määritellään jokin konkreettinen tai symbolinen tila jollekin asialle, esineelle tai tunteelle, esimerkiksi asuintila. Tila-sanalla voidaan myös määritellä jonkin asian tai esineen esiintymismuoto, kunto tai olotila, esimerkiksi ruumiin myrkytystila, tai kertoa ulkoisista elinoloista, kuten sotatila. Tila-sanaa voidaan käyttää myös partikkelimaisena sanana tai synonyyminä talolle tai maapalstalle. (Kielitoimiston sanakirja, 2021). Lefebvren käyttämällä englannin kielen sanalla ”space” ei ole ihan samanlaista variaatiota kuin suomen kielessä, vaikka niitäkin on useita (Cambridge Dictionary 2021). Lefebvre palaa tilan teoriassaan aina länsimaisen filosofian

kysymyksiin tiedosta ja ihmisen omiin kykyihin käsitellä maailmaa ympärillään. Lefebvre käsittelee tilan käsitettä varsin filosofisella tavalla, ja oikeastaan pohtimalla sitä, mitä ihminen voi tietää ympäristöstään. Lefebvre väittää kaiken tilan olevan sosiaalista (*social space*). Tällöin sosiaalinen tila sisältää kaiken sosiaalisen kanssakäymisemme, jonka kautta rakennamme tiloja ympärillämme. Tila on jatkuvassa muutoksessa ja vuorovaikutuksessa toisten tilojen kanssa. (Lefebvre 1984, 33). Lefebvren tärkein kolmijako teoriassaan on *spatial practice, representations of space* ja *representational space*.

Kirsi Nousiainen käyttää tilan käsitettä väitöskirjassaan ”Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja” (2004) Lefebvren ajatusten pohjalta. Nousiainen on suomentanut Lefebvren kolmijaon *spatial partice* eli havaittu tila, *representations of space* eli käsitetty tila ja *repesentational space* eli eletty tila (2004, 24). Havaittu tila koostuu niistä havainnoista ja tiedoista, joita pystymme aisteillamme keräämään. Lefebvren mukaan tämä on ”päivittäinen todellisuus” (daily reality), jossa elämme. Käsitetty tila taas pyrkii selittämään päivittäistä todellisuuttamme mielikuvituksen ja kielen avulla. Lefebvren mukaan tämä onkin ”tieteilijöiden tila”, joiden tarkoituksena on käsitteellistää havaitseviämme asioita. Eletty tila on limittäinen havaitun tilan kanssa, sillä annamme havainnoillemme symbolisia ja metaforisia merkityksiä. (Lefebvre 1984, 38–39.) Käytän tässä tutkimuksessani näitä Nousiaisen suomennoksia. Nämä kolme ulottuvuutta ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, ja ovat usein myös päällekkäisiä.

Äitiyttä toteutetaan monenlaisissa tiloissa. Ne voivat olla konkreettisia, lapseen kiinnittyviä paikkoja, kuten koti, koulu tai päiväkot. Monessa muussakin lapseen liittymättömässä paikassa voi toteuttaa äitiyttä. Äitiyttä ei voi jättää lapsen luokse, vaan se kulkee naisen mukana mielikuvina, ajatuksina, ruumiillisina tuntemuksina ja käytäntöinä. Esimerkiksi koti on äitiyden kannalta keskeinen, konkreettinen tila, johon liittyy myös paljon abstrakteja ja metaforisia merkityksiä. (Nousiainen 2004, 25.) Pidän tätä ajatusta erityisen tärkeänä oman tutkimukseni kannalta, sillä sen avulla kykenen analysoimaan esimerkiksi sijaislasten biologisen äidin äitiyden tilaa. Hän on edelleen äiti, vaikka hänen lapsensa on otettu huostaan. Lasten välittömän läsnäolon puute vaikuttaa hänen äitiyden tiloihinsa väistämättä. Samalla myös sijaisäidin äitiyden tila muuttuu, kun sijaislapset tulevat osaksi perhettä.

Käytän siis tilan käsitettä apuvälineenä selventämään hahmon äitiyksien eri ulottuvuuksia ja päällekkäisyyksiä.

Tila käsitteenä on myös hyödyllinen puhuttaessa ruumiista. Ruumiinfenomenologian kannalta juuri havaittu tila on keskeinen. Käytän tässä tutkielmassani termiä ”ruumis”, sillä se kulkee linjassa ruumiinfenomenologian käsitteiden kanssa. Lisäksi koen ruumis-sanan tarkoittavan paitsi elävää, myös kuollutta. Mielestäni myös kuollut ruumis on tila, joka vaikuttaa väistämättä ympärillä oleviin eläviin ruumiisiin. Se on jotain hyvin käsin kosketeltavaa, lihallista ja makaaberiakin, mutta sellaisina myös raskaus, synnyttäminen ja muut äitiyteen liitetyt asiat kuvataankin. Malla Rautaparta (1997, 129) avaa artikkelissaan Merleau-Pontyn ajatuksia ruumiin subjektiivisuudesta. Merleau-Ponty pyrkii filosofiassaan eroon dualistisesta mieli/ruumis -asettelusta, ja väittää, että ruumis ei voi olla ”objektiivisen ajattelun” mukainen objekti eikä subjekti voi olla ruumiiton tietoisuus. Koettu ruumis eli ”oma ruumiimme” ei voi olla objekti. Muutenkin suhteemme koettuun ruumiiseemme on hyvin erikoinen. Katsomme omaa ruumistamme lähes samoista kulmista emmekä koskaan kykene näkemään sitä kokonaan, joka puolelta. Emme myöskään voi koskaan jättää ruumistamme, vaan se on aina läsnä. Lisäksi omalla ruumiillamme on mahdollisuus koskettaa ja tulla kosketetuksi yhtä aikaa. (Rautaparta, 1997, 130.) Lefvebren teoriaa käyttäkseni, koettu ruumis on yhtä aikaa sekä havaittu, käsitetty että eletty tila. Havaitsemme oman ruumiimme tuntemuksia aisteillamme, millaisia viestejä se lähettää meille. Samalla annamme omalle ruumiillemme merkityksiä, kuvailemme sen tunnetiloja ja tuntemuksia kielen avulla toisille ihmisille. Näille tuntemuksille voi antaa erilaisia symbolisia ja metaforisia merkityksiä. Hyvänä esimerkkinä äitiyden kokemuksen kannalta käyvät raskauden aiheuttamat tuntemukset. Kirsi Saarikangas (1997, 105) viittaa Luce Irigarayn ajatuksiin siitä, kuinka hämmästyttävä kyky naisen ruumiilla on sietää toista itsessään. Äiti ja lapsi eivät ole selvästi yksi, mutta eivät kaksikaan. Sikiö on yhtä aikaa vieras, mutta läsnä. Sikiön kasvaessa äidin oman ruumiin rajat hämärtyvät. En käsittele tässä tutkielmassani raskautta kovinkaan laajasti, sillä kohdeteoksessani kukaan henkilöihahmoista ei ole tarinan aikana raskaana.

Merleau-Ponty tutki ruumiinfenomenologiaa kehitellessään potilastapauksia, joissa potilaalta oli amputoitu raaja, tai se oli tuhoutunut onnettomuudessa, mutta potilas silti tunsi sen olemassaolon esimerkiksi särkynä. Fysiologisesti, lääketieteellisessä mielessä raajaa ei siis ole, mutta se on olemassa potilaan kokemuksessa. Sama ilmiö on mahdollista myös toiseen suuntaan, jolloin tapauksen potilas systemaattisesti jättää halvaantuneen raajan huomiotta, jolloin fysiologisesti raaja on olemassa, mutta potilaan kokemuksessa sitä ei ole. Merleau-Ponty siis osoitti, etteivät ruumiin ominaisuudet ja piirteet ole aina ehdottomia. (Rautaparta, 2003,

130.) Otan tämän seikan Merleau-Ponty teoriassa esiin osoittaakseni, ettei oman ruumiin tila aina vastaa fysiologisia selityksiä.

Äitiyttä voi myös tarkastella koettuna ruumiillisena tilana, eli käsitettynä tilana. Äiti itse antaa äitiydelleen merkityksiä. Havaittu tila on limittäinen käsitetyn tilan kanssa, jolloin merkitykset usein kohdistuvat äitiyden koettuun ruumiillisuuteen. Eeva Jokinen on tarkastellut väitöskirjassaan (1996) ja artikkeleissaan erityisesti äidin väsymyksen tunnetta ja masennusta. Artikkelissaan ”Kun äiti oli masentunut” (1997) Jokinen tarkastelee erityisesti juuri äitejä, jotka ovat sairastuneet masennukseen lasten ollessa isompia. Jokinen muistuttaa, että äitien masennuksen hoitoa on kritisoitu sen lääketieteellisyydestä, joka on vähätellyt masennuksen sosiaalisia ongelmia. (1997, 138.) Käsitetyn ja havaitun tilan limittäisyys tulee esiin erityisesti puhuttaessa väsymyksestä, ärtymyksestä tai muista kehon tunnetiloista. Myös kaikki ruumiilliset tuntemukset ja kokemukset, esimerkiksi raskauden aiheuttamat tuntemukset ja kivut, synnytyskivut ja muut äitiyteen liittyvät tuntemukset kuuluvat tähän.

Tässä yhteydessä voidaan pitää tilaa äitiyden mielentilana, eli elettyä tila. Miten äitiys tulee eri äitihahmojen kohdalla esille tajuntaa hallitsevana kokemuksena? Erityisesti Tuulan kertovan minän kohdalla erityisesti tunteita kuvailevat verbit, kuten rakastaa, inhota tai ärsyttää, ovat tärkeitä. Näitä kaikkia tunteita Tuula ei tietenkään romaanin maailmassa sano ääneen. Tuulan tunteiden keskeltä löytyy myös vihaa. Viha on tunteena vaikea käsitellä, erityisesti äidin roolin vaatimukset, vääntävät ne asentoon, jossa vihan tunnetta ei voi purkaa. (Nykyri, 1997, 71.) Palaamme jälleen Merleau-Pontyn ajatukseen siitä, että subjekti on ruumiillinen, asentoja ottava kokonaisuus. Asenteet ja ruumiin asennot määrittävät toistensa kautta (1997, 71). Artikkelissaan Tuija Nykyri tarkastelee naisten vihaa asento-termin kautta. Hänen mukaansa naisen vihan ilmauksia pidetään edelleen yhteiskunnassa epänormaalina. (1997, 71.) En käytä asento-termiä laajemmin tässä tutkimuksessa, vaan pidän sitä yhtenä ruumiin tilana, jossa jokin emootio kuten viha tai rakkaus, ottaa ruumiin valtaansa. Viha lapsia kohtaan on Tuulan hahmon kohdalla varsin lyhytkestoista, mutta omaa äitiään kohtaan Tuula kokee erittäin voimakasta vihaa ja halveksuntaa. Keskityn Tuulan ja hänen äitinsä suhteeseen paremmin luvussa 4.

Tilan lisäksi toisena tärkeänä terminä tässä tutkimuksessa termiä ”äitimininen” (eng. *mothering*). ”Mothering” – käsitteen voi ymmärtää myös sukupuolettomana, fyysisenä ja emotionaalisenä huolenpitona, jonka biologinen äiti voi jakaa muiden kanssa tai joku voi hoitaa sen äidin puolesta, esimerkiksi päiväkodin ”ammatilliset äidit” tai sijaisäiti. (Berg 2008, 21.) Eeva

Jokisen käyttämät käsitteitä, kuten ”äitiminä”, ”äidittäminen” ja ”äitimisen halu” (1996; 2004, 139) eivät ole suomen kielessä yleiskielisiä sanoja, mutta kuvaavat myös hyvin äitiyden käsitteen laajuutta ja moninaisuutta. Äitiminä ja äidittäminen eroavat Jokisen mukaan toisistaan. Jokisen mukaan äitiminä on laajempi ilmiö, joka muuttuu hyvin hitaasti ja on osin jopa ajatonta. Äitiminä tarkoittaa sitä, mitä on olla äiti tai millaista on haluta olla äiti. Halu olla äiti kietoutuu yhteen äitinä olemisen kanssa. Äidittäminen puolestaan pitää sisällään moraalisia koodistoja, esimerkiksi vauvan hoitoon liittyvissä asioissa. Nämä moraaliset koodistot muuttuvat nopeallakin aikavälillä, kun taas äitimiseen liittyvät asiat ovat universaalimpia. Äidittää voivat myös muut kuin synnyttäneet naiset, kuten esimerkiksi isät, lastentarhanopettajat tai isovanhemmat. Äitimisen halu on puolestaan yhteydessä äidiksi tulemiseen. Jokinen käsittelee sitä erityisesti puhuessaan lapsettomuudesta äitien omaelämäkerrallisissa teksteissä. Äitimisen halu ei ole sama asia kuin halu olla äiti, vaan kyseessä on paljon laajempi ilmiö. Se kertoo enemmänkin halusta auttaa ja hoivata muutakin kuin lasta, esimerkiksi sairasta vanhusta tai eläintä.

Sara Ruddick (1990, 24) kuvaa kirjassaan ”äidillisen ajattelun” (*maternal thinking*) syntymistä. Hän mukaansa äidit joutuvat miettimään päivittäin tapoja suojella, hoitaa ja kasvattaa lapsiaan. He ovat jatkuvasti tapojen ja odotusten ristipaineessa, ja se pakottaa äidit ajattelemaan suojelun, lapsen kasvattamisen ja yhteisön jäseneksi hyväksymisen painoarvoa ja merkitystä. Jaana Vuori kiteyttääkin artikkelissaan äidillisen ajattelun periaatteiksi suojelun, lapsen kasvun vaalimisen ja kasvattamisen yhteisön hyväksymäksi (2010, 113). Ruddick kuitenkin samalla muistuttaa, ettei ”äidillinen ajattelu” ole naisille (tai miehille) luontaista, eikä sen kehittyminen ole aina helppoa (1990, 24). Äidillisen ajattelun voidaan katsoa olevan äitimisen lähtökohtana. En aio tässä tutkimuksessa perehtyä äitiyden perimmäisiin ideologioihin, vaan suhtaudun niihin eräänlaisina suuntaviivoina, joita äitivät henkilöt voivat joko seurata tai kulkea vastavirtaan. Äidillinen ajattelu on melko kiinteä osa käsitettyä tilaa, jossa yritämme kielellisesti käsitteellistää havaitun tilan kokemuksiamme.

Tässä tutkimuksessa keskityn äitiyden kokemuksen tiloihin. Osoitan, että tilan käsitteen avulla voi yrittää ymmärtää äitiyden henkilökohtaisia kokemuksia, joita romaanin henkilöhahmoilla on. Kuinka yhden biologisen lapsen äidin äitiyden kokemuksen tila muuttuu tai täydentyy sijaislasten tullessa kotiin? Miten päihteitä käyttävä äiti, jonka lapset on otettu huostaan, kykenee käsittelemään äitiytensä kokemusta? Millä tavoin äidin ja tyttären suhde vaikuttaa äitiyden kokemukseen?

Koen tarpeelliseksi avata hiukan myös käyttämiä lastensuojeluun liittyviä käsitteitä, sillä ne ovat tärkeä osa romaanin maailmaa. Härkönen pyrkii usein romaaneissaan melko perusteelliseen pohjatyöhön, joten oletan hänen tehneen niin myös *Onnen tunti* -teosta kirjoittaessaan. Suomessa huostaanotolla tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi tai nuori sijoitetaan kotinsa ulkopuolelle. Huostaanotettu lapsi tai nuori sijoitetaan sen jälkeen joko laitoshoittoon tai perhehoitoon. Kaikki kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret eivät kuitenkaan ole huostaanotettuja, vaan heidät on voitu sijoittaa niin kutsuttuna avohuollon toimenpiteenä lyhytaikaisesti kodin ulkopuolelle. (THL, 2022.) Romaanin maailmassa olevaa toimintamallia kutsutaan perhehoidoksi. Tällöin Luke ja Venni asuvat Tuulan ja Harrin kotona. Perhehoitajia kutsutaan kansanomaisemmin sijaisvanhemmiksi. (THL, 2022.) Luke ja Venni ovat siis virallisemmin (kodin ulkopuolelle) sijoitettuja lapsia. Romaanissa Härkönen käyttää termiä sijaislapsi, joka on yleisesti käytetty termi perhehoidossa olevista lapsista. Olen tietoinen termin harhaanjohtavuudesta, sillä se antaa ymmärtää, että Luke ja Venni olisivat jonkun sijaisia. Termiä ihmetellään myös romaanin maailmassa, kun naapurissa asuva Martta lausahaa ”eihän ne ketään tuuraa” (OT 168). Tuula vastaa, että virallinen termi onkin sijoitettu lapsi. Sijaislapsi-termiä käytetään koko romaanin ajan, joten katson voivani näin perustella termin käytön tässä tutkimuksessani.

2. Tuulan äitiyden kokemuksen tilat

2.1 Äitiys ilman kohtua

Tuula on romaanin minäkertoja ja kokeva minä, jonka kerronnan kautta suurin osa romaanin tapahtumista suodattuu. Tuulan henkilöahmon puhe on suoraa ja jopa sarkastista. Hahmon sisäinen ja ulkoinen puhe poikkeavat toisistaan varsin paljon. Suurin osa Tuulan puheesta on sisäistä puhetta, jonka kautta Tuulan hahmon kommentoi ja analysoi dialogeja hahmojen välillä ja muita romaanin tapahtumia. Yksi varsin kiehtova asia Tuulan henkilöahmossa on hänen kohdunpoistonsa. Se vaikuttaa hänen äitiytensä tilaan ja koetun ruumiin tilaan. Tarkastelen alaluvussa 2.1. kohduttomuutta ja äitiyden kokemusta Tuulan henkilöahmon kuvauksessa ruumiinfenomenologian avulla. Toisessa alaluvussa 2.2. pohdin ja vertailen Tuulan suhdetta sekä omaan biologiseen lapseensa että sijaislapsiinsa, jossa pohdin äitiyden kokemusta mielentilana, jolloin perehdyn Tuulan tunteisiin, jotka ovat vahvasti esillä kokevan minän ollessa kertojana.

Äitiyden instituutioon liitetään hyvin voimakkaasti juuri reproduktio eli hedelmöittäminen, raskaus, synnytys ja niihin läheisesti liittyvät ruumiilliset prosessit. Reproduktiosta voidaan puhua myös laajemmassa mittakaavassa kaikesta siitä päivittäisestä toiminnasta, joka pitää ihmisen elossa ja työkykyisenä. Äitiydessä reproduktion kaikki puolet yhdistyvät, sillä äiti sekä synnyttää että huolehtii lasten kasvusta, useimmiten vielä myös muista perheenjäsenistä ja itsestään. (Vuori 2010, 111.) Feministisessä tutkimuksessa reproduktiosta sukupolvittaisena ja ruumiillisena uusintamisena, se on silloin prosessi, joka on yhteiskunnallinen, kulttuurinen (sosiaalinen) ja biologinen. Reproduktio on myös kytköksissä moniin teknologioihin, kuten ehkäisymenetelmiin, hedelmöityshoitoihin, aborttiin tai tapoihin synnyttää. (Vuori 2010, 112). Käytän termiä reproduktio laajemmassa merkityksessä tässä tutkimuksessani, sillä se sisältää myös lasten kasvatukseen (äidittämisen) sekä yhteiskunnallisen puolen, jolloin voimme puhua myös sijaisvanhemmuudesta.

Kohdunpoisto eli hysterektomia on varsin tavallinen gynekologinen leikkaus. Yleisiä syitä sen tekemiseen ovat erilaiset vuotohäiriöt, myoomat sekä laskeumat (Pakarinen, 2011). Kohtu on elimenä hyvin tärkeä osa reproduktiota, jota ilman nimenomaan naisen mahdollisuus saada biologisia lapsia poistuu:

En voi itse mennä enää tuohon tilaan. Minulta puuttuu kohtu. Kun ei ole kohtua, pitää olla kaikkea muuta vähän enemmän. (OT 10)

Tuulan hahmo sanoo sisäisessä puheessaan, että ”kun ei ole kohtua, pitää olla kaikkea vähän enemmän”. Mitä Tuulan hahmo mahtaa ajatuksellaan tarkoittaa? Mitä kaikkea hänen pitäisi olla enemmän? Kohdunpoiston myötä Tuulan ruumiin tilat muuttuvat merkittävästi, ruumiista on otettu jotain pois. Tuulan hahmon havaittu tila eli hänen ruumiinsa ei ole enää kokonainen. Vaikka Tuulan hahmosta kuitenkin pysty näkemään päälle päin, ettei hänellä ole enää kohtua ruumiissaan, asia on kuitenkin olemassa Tuulan hahmon eletyssä tilassa. Hahmon kuvataan tuntevan, että hänen pitäisi olla ”kaikkea vähän enemmän”, eli eletyssä tilassaan Tuulan hahmo ei tunne olevansa enää yhtä kokonainen. Merleu-Pontyn ruumiinfenomenologiassa puhutaan niin kutsutusta ruumiillisesta ajallisuudesta. Tällöin ruumiin voidaan nähdä koostuvan kahdesta eri kerroksesta, tämänhetkisestä ruumiista ja ”habituallisesta ruumiista”. Habituaalinen ruumis tarkoittaa ruumista, joka on ollut olemassa ja omaksunut tiettyjä tapoja olla suhteessa maailmaan. (Rautaparta 2003, 132.) Tuulan hahmon habituaalinen ruumis on siis ollut kohdullinen ja eheä. Kohdunpoiston jälkeinen, tämänhetkinen ruumis, on joutunut sopeutumaan ja omaksumaan uusia tapoja olla maailmassa, jotka poikkeavat habituaalisen ruumiin tavoista. Sama ilmiö tämänhetkisen ja habituaalisen ruumiin välillä voidaan nähdä myös synnytyksen ja raskauden jälkeisessä naisruumiissa. Tuulan tämänhetkinen, kohduton ruumis joutuu omaksumaan uusia olemisen tapoja. Tulkitsen Tuulan halun ryhtyä sijaisvanhemmaksi olevan yksi hänen tämänhetkisen ruumiinsa keino omaksua uusia tapoja olla olemassa. Tämänhetkisellä ruumiilla ei ole mahdollisuutta enää biologiseen reproduktioon, mutta sillä on mahdollisuus vahvistaa sekä kulttuurista (sosiaalista) että yhteiskunnallista puolta. Tuulan tämänhetkinen ruumis haluaa olla ”enemmän äiti” sosiaalisella ja yhteiskunnallisella tasolla, kun biologinen osa ei ole enää mahdollinen.

Tuulan hahmon ruumiilla on myös aiempi habituaalinen ja tämänhetkisen ruumiin välinen muutos. Tuulan hahmo on ollut raskaana odottaessaan Roopea, joten myös silloin voidaan puhua habituallisesta ja tämänhetkisen ruumiin välistä, jolloin Tuulan hahmolla on vielä ollut kohtu. Tulkitsen tilanteen niin, että Tuulan tämänhetkinen ruumis, joka on synnyttänyt, mutta kohdullinen on Tuulan kohduttoman ruumiin habituaalinen ruumis. Tämä tulee esiin, kun Tuulan näkee ravintolassa raskaana olevan naisen:

Ikkunapöytään tulee viimeisillään raskaana oleva vaalea nainen. Hän istahtaa takakenoon tuolin selkämystä vasten ja huokaa nautinnollisesti. Tuollaista painoa on hankala kantaa, minä muistan. (OT 10)

Tuulan tämänhetkisen, kohduttoman ruumiin habituaalinen ruumis, joka on kohdullinen, muistaa, miltä tuntuu kantaa lapsen painoa, olla raskaana. Palaamme jälleen elettyyn tilaan,

jossa Tuulan nähdessä raskaana olevan naisen, hänen ruumiinsa antaa havainnolle merkityksen. Tämä on vain muutamia kertoja, kun Tuula mainitsee koko romaanin aikana raskautensa. Se on melko ymmärrettävää, sillä Roope on jo romaanin aikana kymmenen, joten Tuulan raskaudesta on jo aikaa. Kohdunpoisto vaikuttaa hänen tämänhetkiseen ruumiiseensa enemmän, sillä vaikuttaa Tuulan hahmon nykyiseen äitiyden kokemukseen.

Kohdunpoisto muuttaa väistämättä Tuulan ruumiin tilaa ja sen tuntemuksia. Seuraavaksi käsittelen kohdunpoiston aiheuttamia fyysisiä ja emotionaalisia tuntemuksia ja Tuulan hahmon niille antamia merkityksiä. Tuulalle kohdunpoisto tehdään melko pian sen jälkeen, kun hänen ensimmäinen aviomiehensä Jari lähtee:

Kun Jari oli lähtenyt, koko kehoni meni sekaisin. Kuukautisvuotoni alkoivat kestää viikkokausia. (---) Kivut olivat hirveät. Tutkimuksessa todettiin, että mahani on täynnä myoomia.

– Otetaan koko kohtu pois, minä sanoin. Vihasin Jarin lisäksi kaikkia muitakin miehiä niin, että halusin runnella sisuskaluni lopullisesti. Halusin tehdä itsestäni mahon, ettei yksikään niistä sioista enää sikiäisi ainakaan minun avullani.

– Tämä ei vaikuta seksuaalisuuteen, lääkäri vakuutti ennen nukutusta. Sillä tiedolla minä en tehnyt mitään.

Kohtuni vietiin. Vuoden kuluttua siitä Harri saapasteli elämäni. Kohtu pysyi poissa. (OT 32)

Kohdunpoistoa edeltää vihan tunteet Jaria kohtaan, joka on tuntunut Tuulan mukaan vieraalta jo pitemmän aikaan. Tuulan viha Jaria kohtaan kääntyy hänen omaan ruumiiseensa, jolloin hänen kehonsa ”menee sekaisin”. Tuija Nykyrin mukaan patoutuva viha voi pahimmillaan aiheuttaa jopa psykosomaattisia oireita, eli tunteisiin liittyviä fyysisiä oireita tai jopa sairauksia (1997, 72). Tällainen psykosomaattinen oireilu on Nykyrin mukaan paljon yleisempää naisilla kuin miehillä. Selitystä voidaan hakea siitä, että usein naisten vihan ilmaukset ovat yhteiskunnassa usein vaiennettu ja naisia ohjataan hillitsemään vihansa. Naiset usein kokevat syyllisyyttä ja ahdistusta vihan ilmauksistaan ja jopa häpeävät sitä. Psykosomaattiset oireet ja sairaudet antavat naisille luvallisemman tavan ilmaista vihan tunteitaan. Vihan tunteet käännetään itseen ja koetaan voimakkaasti omaan ruumiiseen kuuluvina. (Nykyri 1997, 77–78.) Kuten Tuulan kerronnassa korostuu viha ei vain Jaria, vaan kaikkia miehiä kohtaan. Tuula haluaa runnella ruumistaan, tehdä itsestään hedelmättömän, etteivät Jarin kaltaiset miehet – ”yksikään niistä sioista” – enää voisi saada mahdollisuutta lisääntyä hänen ruumiinsa avulla. Tuulan ilmaisut ovat aggressiivisia, jopa raakoja, minkä tulkitsen voimakkaan vihan aiheuttamaksi. Tuula on kokenut vääryyttä parisuhteessaan, muttei kuitenkaan kohdistaa vihaansa Jariin, vaan itseensä.

Tuulan hahmoa hoitava lääkäri vakuuttaa ennen toimenpidettä, ettei se ”vaikuta seksuaalisuuteen”. On totta, ettei kohdunpoisto vaikuta seksielämään muuten kuin mahdollisen raskauden poistavana seikkana. Seksuaalisuus on kuitenkin ilmiönä laajempi, johon mielestäni kuuluu myös se, millä tavalla tunnemme oman ruumiimme. On toki mahdollista, että kohdunpoisto vaikuttaa seksuaalisuuteen positiivisesti, kun ei-halutun raskauden pelko poistuu. Jarin lähdettyä kohdunpoisto saa varsin paljon positiivisia merkityksiä, kun Tuulan hahmo kokee, ettei ainakaan Jarin kaltaiset miehet voisi lisääntyä hänen ruumiinsa avulla. On huomattavaa, kuinka Tuula suhtautuu lääkärin repliikkiin siitä, ettei toimenpide vaikuta seksuaalisuuteen. Tuulan hahmo ajattelee, ettei ”tee sillä tiedolla yhtään mitään.” Tulkitsen Tuulan ajatuksen paitsi inhoksi omaa ruumista, myös seksuaalisuutta kohtaan. Tuulan hahmo ”ei tee mitään tiedolla”, ettei kohdunpoisto vaikuta hänen seksuaalisuuteensa. Aktiivisella reproduktion biologisen osan menettämisellä ei ole Tuulan hahmolle enää mitään väliä. Vasta kun Harri ilmestyy hänen elämäänsä, kohdunpoisto saa Tuulan ruumiissa myös negatiivisia merkityksiä. Tuula ja Harri haluaisivat yhteisiä lapsia, mutta nyt heillä ei ole siihen enää mahdollisuutta perinteisessä mielessä ja se hiertää heidän välejäan:

- Sä lupasit kertoa heti jos sä alat haluta lasta. Ja sit mä lupasin päästää sut vapaaksi.
- Mitä sä nyt puhut. En mä halua lasta. Meillä on Roope.
- Mutta oman.
- Kulta eikö tää keskustelu ole käyty jo? (---)
- Jos sä haluat lapsen vaikka Tarun kanssa niin voin auttaa sua hoitamaan sitä. Sovitte yhteishuoltajuudesta.
- Miks mä haluaisin lapsen mun exän kanssa? Ihmiset haluaa lapsia sellasen kanssa johon ne on rakastuneita. (OT 27–28)

Tämä dialogi on ensimmäinen lukijalle kerrottu, jossa Tuula ja Harri keskustelevat dilemmastaan. Kumpikin haluaisi yhteisen lapsen, mutta heillä ei ole enää mahdollisuutta siihen. Tuula on jopa suhteen alkaessa luvannut ”päästää Harrin vapaaksi”, jota haluaa oman lapsen. Harrin vastaus ”eikö tää keskustelu ole käyty jo?” kuvastaa hyvin sitä, että aiheesta on keskusteltu aikaisemminkin romaanin maailmassa. Oman tulkintani mukaan asia ei ole Harrin hahmolle yhtä kipeä kuin Tuulalle. Tuulan ehdotus siitä, että Harri tekisi lapsen entisen puolisonsa kanssa, ei saa Harrilta vastakaikua. Myös vähän myöhemmin romaanissa käydään uudelleen keskustelua asiasta, jolloin Tuula on ehdottanut Harrille sijaislapsen ottamista:

- Siitä se on kiinni ettei se olis sun siittämä? Sä haluaisit tietää miltä oman lapsen saaminen tuntuu.
- Totta kai se joskus käy mielessä mutta –

- No, lähde. Hae sellainen nainen jolla on kohtu. Se voi tuunata sulle pentuja pihan täyteen.
- En mä halua lapsia kenenkään muun kanssa.
- Et sä niitä voi munkaan kanssa saada.
- Tässäkö me taas ollaan? (OT 49)

Dialogissa on Tuulan hahmon puolelta nähtävissä turhautuneisuutta, jopa kiukkua, kun hän puuskahtaa miehelleen, että tämän täytyisi etsiä kohdullinen nainen, joka voisi ”tuunata pentuja pihan täyteen”. Tulkitsen, että tuossa repliikissä puhuu hiukan katkerakin habituaalinen ruumis, joka ei kykene päästämään irti ajatuksesta, että ei voi saada lapsia rakastamansa miehen kanssa. Tulkitsen, että Tuulan habituaalinen ruumis tahtoo jatkaa reproduktion prosessia niin voimakkaasti, että Tuulan hahmo tuntee haluavansa vielä kerran hoitaa, kun Roope alkaa lähestyä kehitysvaihetta, jossa hän alkaa irrottautua äidistään. Tuulalla ei kuitenkaan ole enää mahdollisuutta jatkaa prosessia biologisesti, joten hänen on keksittävä jokin muu keino jatkaa sitä. Tällöin reproduktion prosessin yhteiskunnalliset ja kulttuuriset puolet vahvistuvat Tuulan kohdalla. Koska hänen biologinen osansa reproduktion prosessissa on pysähtynyt, hänen täytyy paikata sitä vahvistamalla kulttuurista ja yhteiskunnallista osaa. Juuri sijaislapsen ottaminen on juuri reproduktion yhteiskunnallista prosessia, jolloin Tuula ottaa hoitaakseen toisten äitien lapsia, joista nämä eivät kykene huolehtimaan:

Haluan antaa turvaa. Ja hyväksyntää. Eheyttää ja korjata jotain mikä on mennyt rikki. Hoivata vielä kerran. Nyt kun Roope seisoo jo ovella kengät valmiina menosuuntaan. (OT 40)

Tuulan äitiyden kokemukseen tilaan kuvataan kuuluvan epävarmuutta omasta äitiydestä. Tuulan hahmon kuvataan pohtivan äitiyteensä liittyviä asioita. Epävarmuus omasta äitiydestä liittyy usein äitiyden henkilökohtaisen kokemuksen, että äitiyden instituution välisistä ristiriidoista. Tuula palaa usein omaan äitiyden kokemukseensa. Hän kiteyttää oman äitiyden kokemukseensa: ”Äitiys oli minulle pitkään pettymys. Minä olin minulle pettymys. (OT 42) Tässä ajatuksessa korostuu Tuulan pettymyksen tunne äitiyteen, joka kääntyy häneen itseensä. Se, että Tuulan hahmo on pettynyt äitiyteensä, kääntyy pettymykseksi häntä itseään kohtaan. Ruumiinfenomenologian termein saman tilanteen voisi selittää sillä, että Tuulan hahmon kuvataan olevan pettynyt äitiyteensä. Silloin hänen äitiytensä käsitetty tila, jossa hän luo merkityksiä omalle äitiydelleen, on ristiriidassa eletyn tilan kanssa. Käsitetty ja eletty tila ovat päällekkäisiä, mutta ne eivät tunnu samalta.

Kysyn taas kerran sen saman kysymyksen: Saanko olla oma itseni lapsen kanssa? Jokaista kirosanaa pitää vahtia, teeskennellä iloista vaikka väsyttää, leikkiä äitiä. Itse asiassa en tiedä olenko saanut olla oma itseni koskaan. Toisaalta minun pitää äitinä olla se, jolle puretaan kaikki tunteet. Ja aina kun minulle huudetaan, minä pehmenen, minusta alkaa irrota osia, muutun surkeaksi apinaksi, kastittomaksi pelleksi. (OT 44)

Äitiyden instituution yhtenä vaatimuksena on usein ajatus siitä, että äiti on se ihminen, jonka kanssa lapsi voi käsitellä tunteitaan. Lapsen mielentila ottaa tilaa myös äidin tilasta, jolloin äidin pakko työntää omat tunteensa ja tuntemuksensa ruumiinsa tilaan. Äidin ja lapsen tunteet joutuvat usein törmäyskurssille. Tuulan ilmaus siitä, että hänen pitää ”leikkiä äitiä”, korostaa jälleen Tuulan henkilökohtaisia ristiriitoja äitiytensä kokemuksen ja äitiyden instituution konstruktioiden välillä. Katkelmasta on havaittavissa, että Tuula tuntee jopa oman ihmisarvonsa vähentyvän sillä hetkellä, kun hän riitelee Roopeen kanssa, hän muuttuu ”surkeaksi apinaksi, kastittomaksi pelleksi”. Nämä ovat melko voimakkaita ilmauksia, jotka kuvastavat myös jonkinlaista pettymystä enemmän äitiyden konstruktioihin kuin omaan äitiyteen. Myös tunne siitä, että Tuula tuntee itsensä ”pehmenevän” ja että hänestä ”alkaa irrota osia” on kytköksissä Tuulan ruumiin käsitettyyn tilaan, jossa hän yrittää kielen avulla käsitellä negatiivisia tuntemuksiaan tilanteesta, jossa Roope purkaa tunteitaan hänelle. Millaisia osia Tuulan hahmo tuntee itsestään irtoavan tuollaisessa tilanteessa? Ovatko ne tunteisiin liittyviä ”palasia”, syyllisyyttä, vihaa tai surua? On todettava, että juuri niin Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologian mukaan ruumiin tila tekee. Se ottaa uusia asentoja, muotoutuu toisten tilojen kanssa. Ruumis voi ottaa uusia asentoja, ”pehmetä”, jolloin se pystyy ottamaan lapsen ruumiin emotionaalisen tilan vuorovaikutukseen kanssaan. Tuulan hahmon ruumiin tila ei konkreettisesti hajoa osiin, mutta se yrittää käsitteellistää itseään kielellistämällä tunteitaan.

Seuraavassa alaluvussa käsitelen Tuulan hahmon äitiyden kokemuksen tilaa suhteessa omaan biologiseen lapseensa Roopeen ja sijaislapsiin. Nämä lapset ovat kaikki keskenään erilaisia, joten Tuulan äitiyden kokemuksen tilan on sopeuduttava näihin muutoksiin. Muutokset voivat olla suuria tai pieniä, mutta ne vaikuttavat väistämättä äitiyden kokemuksen tilaan. Samalla kuvaan astuu myös sijaislasten biologinen äiti, jonka äitiyden kokemuksen tila on vuorovaikutuksessa Tuulan äitiyden kokemuksen tilan kanssa.

2.2 Oma ja vieraat? – Tuula ja lapset

Käsitelen seuraavaksi sitä, miten lapset, Tuulan oma biologinen poika Roopeen, sekä sijaislapset Venni ja Luke, muuttavat Tuulan äitiyden kokemuksen tilaa. Tuulan oma

biologinen poika Roope on jo 10-vuotias, kun sijaislapset tulevat taloon. Roope alkaa siis hiljalleen itsenäistyä, mutta kaipaa vielä äitinsä huomiota ja tukea. Sijaislapsista Venni kiintyy heti Tuulaan varsin voimakkaasti, mutta Luke pitää häneen etäisyyttä melko pitkäänkin. Tunteet omaa lasta ja sijaislapsia kohtaan käyvät jatkuvaa ristivetoa keskenään. Tuulan täytyy ottaa huomioon oma lapsensa mutta myös ymmärtää sijaislasten tarpeet. Tasapainoilu näiden kolmen hyvin erilaisen lapsen kanssa käy välillä Tuulan voimille, mutta lopulta se myös palkitsee. Keskityn ensin analysoimaan, miten Tuulan äitiyden kokemuksen tila muuttuu hänen huomattessaan poikansa alkavan irrottautua hänestä. Sen jälkeen käsittelen sitä, miten eri tavoilla Tuulan hahmoon suhtautuvat sijaislapset muuttavat jälleen Tuulan äitiyden kokemuksen tilaa.

Tuulan suhde omaan poikaansa Roopeen näyttäytyy lukijalle varsin tavanomaisena äidin ja pojan välisenä suhteena. Jo romaanin alussa lukijalle kerrotaan, että Tuula ja Roope käyvät edelleen yhdessä kylvyssä, jonka jälkeen Tuula lukee lastenkirjoja ääneen Roopelle, joka nukahtaa äitinsä syliin. Kohtaukset Roopen ja Tuulan yhdessäolosta romaanin alussa ovat varsin lämpöisiä, mutta niihin liittyy myös Tuulan hahmon sisäisessä puheessa ilmi tulevaa kaipuuta menneeseen, aikaan jolloin Roope oli vielä pieni:

Katselen Roopen kaoottista kirjahyllyä. Sieltä pursuaa kaikenlaista. ”Pilvipaimen”. ”Aarteiden kirja”. ”Rudolf Koivun sadut”. Noihin ei enää palata. Enkä tiedä palataanko mihinkään muuhunkaan. (OT 15)

Roope alkaa 10-vuotiaana lähestyä hiljalleen murrosikää, joka Tuulan mukaan on tulossa aikaisin, sillä ”Roopella on kaikki tapahtunu aikaisin. Se syntyikin liian aikaisin.” (OT 83) On lukijalle varsin selvää, että Roope edelleen kaipaa äitinsä läheisyyttä ja turvaa, vaikka alkaakin lähestyä murrosikää. Kun Tuula lukee pojalleen ääneen, ”Roope puristelee yöpaidan läpi rintaani kuin vinkulelua, josta yrittää saada ääntä irti” (OT 26). Mielestäni tämä on varsin kiintoisa asia Tuulan ja Roopen suhteessa. Äidin rinnan puristelu Roopen ikäisen lapsen tekemänä on varsin lapsekas, kuin Roope yrittäisi pusertaa maitoa äitinsä rinnasta. Niinkin erogeenisen alueen puristelu olisi murrosikäisen lapsen tekemänä voisi herättää jo tuomitsevia ajatuksia, mutta se on minusta merkki siitä, että Roope ei ole vielä täysin irrottautunut äidistään eikä näe vielä äitinsä rintoja erogeenisinä. Puristelun voi tulkita siten, että Roopen hahmon hakee äidistään fyysistä kosketusta, ja palaa ehkä mielessään lapsuusaikoihinsa, jolloin äidin rinnan puristelu on tuonut turvaa ja ravintoa. Toinen hyvä esimerkki siitä, ettei Roope miellä äitinsä vartaloa erogeeniseksi on kohtaaminen romaanissa, jossa Tuula ja Roope ovat yhdessä kylvyssä ja Roope koskettaa äitinsä vatsaa.

Kynttiläkylpy. Olemme kuin mitkäkin rakastavaiset. Ehkä tämä on täysin pervoa. Ehkä tästäkin täytyy luopua pian. (OT 25)

Tuulan hahmon ajatus siitä, että kynttiläkylpy alkaa jo ”täysin pervoa”, kertoo siitä, että Tuulan hahmo alkaa jo tunnistaa lapsessaan murrosikäisen irrottautumisen. Hänen silmissään yhdessä kynttilänvalossa kylpeminen on vain kahden toisiaan rakastavan aikuisen toimintaa, ei enää murrosikää lähestyvän lapsen ja vanhemman. Roopen hahmo ei kuitenkaan vielä ole tässä ikävaiheessa, vaan äidin kanssa kynttilänvalossa kylpeminen on hänen mielestään hauskaa ja rentouttavaa. Tuulan hahmon sisäisessä puheessa tulee esiin usein ajatukset siitä, ettei Roopen lapsuusaikaa voi enää saada takaisin, vaan monista asioista kuten kynttiläkylvyistä ja satukirjoista on hiljalleen luovuttava. Tuulan kerronnassa on nähtävissä, että erityisesti hänen eletty tilansa alkaa muuttua. Tuulan hahmo alkaa tuntea luopumisen tuskaa Roopesta ja hänen lapsuudestaan. Satukirjoihin tai kynttiläkylvyt saavat Tuulan äitiyden kokemuksessa symbolisen merkityksen, jolloin ne edustavat Roopen lapsuutta ja sitä, että niistä on pian luovuttava.

Tuulan hahmo tuntee siis selvää alemmuudentunnetta suhteessa äitiyden instituutioon, jonka ”hyvän äidin” mallia hän ei koe voivansa toteuttaa. Tämä kokemus on osa Tuulan hahmon käsitettyä ja elettyä tilaa. Tuulan hahmon sisäisessä puheessa tulee usein esiin Tuulan epävarmuus siitä, ettei Roope rakasta häntä:

- Roope. Mä niin toivon että tykkäis musta. Harri alkaa nauraa matalasti.
- Tykkäähän se nyt susta, hän sanoo. – Ehkä jopa rakastaa.
- Niin mutta ihmisenä.
- Ei se miellä sua ihmiseksi. Sä oot sen äiti. (OT 28)

Harrin lausahdus siitä, ettei Roope miellä Tuulaa ihmiseksi, vaan pelkäksi äidiksi, on Jaana Vuoren mukaan varsin helppo ymmärtää. Vuori painottaa, että useissa kulttuureissa naiseuden ja äitiyden on nähty liittyvän toisiinsa (2011, 110). Roope ei erottele äidistään juuri tämän ihmisyyttä tai naiseutta, Tuulan hahmo on hänelle ensisijaisesti äiti. Roope alkaa murrosikää lähestyessään irrottautumaan äidistään ja äidin ”ihmisyyttä” alkaa olla helpompi ymmärtää. Tuulan ja Roopen riidan jälkeen Tuula juttelee Roopelle siitä, ettei hän vain äiti, vaan hän on myös ihminen:

- Tuletko sä kulta koskaan ajatelleeksi, että mäkin olen ihminen? kysyn. Hiljaisuus. Vedän peiton hänen päältään eikä hän estele.

- Sen lisäksi että mä olen äiti, mä olen myös ihminen. Ja jos sä huudat mulle, mä hermostun ja huudan takas koska se sattuu muhun. Katson häntä silmiin niin kuin ikäistäni. Hänen asentonsa laukeaa, kädet ja jalat suoristuvat.
- Joo, hän sanoo sitten. – Yritetään muistaa jos se kerran on niin tärkeää. (OT 44)

On ymmärrettävää, että Tuulan hahmon ei kuvata haluavan olla vain äiti. Tuulan hahmon kuvataan painiskelevan äitiyden ja naiseutensa välillä. Pelkkä äitiys ei riitä hänelle identiteetiksi. Hän tuntee siitä jopa syyllisyyttä, hän on poissaoleva tai ajattelee muutakin, joka ei liity Roopeen:

Haluan hyvittää kaikille jotain koko ajan. Varsinkin Roopelle. Sen, että olen välillä poissaoleva. Että pelkkä äitiys ei riitä minulle, että ajattelen välillä töitä ja muuta maailmaa ja kaikenlaista mikä ei liity häneen. Että olen myös nainen. (OT 41)

Tuulan hahmon halu ”olla myös nainen” on ymmärrettävää pohdittaessa äitiyden kokemuksen tilaa. Tulkitsen Tuulan hahmon halun olla äidin lisäksi myös nainen liittyvän hänen kohdunpoistoonsa ja ruumiillisuuteen, hahmon ajatukseen siitä, että kohduttomana naisena hän on ”vähemmän nainen”. Tuula haluaa korostaa olevansa nainen sisäisessä puheessaan. Voisin melkein tulkita sen jopa niin, että Tuulan hahmon täytyy muistuttaa itseään, että hän on kohduttomuudestaan huolimatta myös nainen. Naisena oleminen ja äitiys liitetään kulttuurissamme niin vahvasti yhteen, että kun reproduktion biologinen puoli on jo pysähtynyt, Tuulan hahmon täytyy kamppailla habituaalista ruumistaan vastaan, joka väittää, ettei hän ole enää nainen. Siksi Tuulan syyllisyyden tunteet siitä, että hän ajattelee muita asioita kuin Roopeen liittyviä on helppo ymmärtää. Tuulan hahmo kokee, että kohduttomana naisena – ”vähemmän naisena” – hänen tulisi olla enemmän äiti. Tasapainottelu näiden kahden tilan välillä aiheuttaa Tuulan hahmon sisäisessä puheessa ristiriitoja:

Äitinä olemisesta katoaa niin usein ilo. Joku jossain antaa minulle pisteitä juuri nyt. (OT 15)

Ajatus siitä, että joku antaisi Tuulalle pisteitä siitä hänen äitiydestään on varsin silmiinpistävä. Tulkitsen, ettei tämä kasvoton ”joku” ole välttämättä yksittäinen henkilö, vaan enemmänkin äitiyden instituutio, johon Tuulan hahmo omaa äitiyttään peilaa. Kuten jo aikaisemmin totesin, Tuulan hahmo tuntee, että äitiys on hänelle pettymys.

Seuraavaksi käsittelen Tuulan ja sijaislasten hahmojen välistä vuorovaikutusta. Ensimmäiseksi keskityn 5-vuotiaan Vennin ja Tuulan hahmojen suhteeseen. Venni on sisaruksista nuorempi, eikä hän ole välttämättä todistanut samaa väkivaltaa kuin veljensä. Vennin hahmon kuvaillaan olevan ”[n]iin kuin henkiin herännyt nukke. Hänellä on Nellie Olesonin herkulliset vaaleanruskeat ruuvikiharat, juuri sopivan sotkuiset. Hymy on viehkeä ja katse puoliksi lattiaan luotu.” Vennin hahmon kuvauksessa Tuulan hahmon sisäisessä puheessa Venniin liitetään paljon nuken kaltaisuutta, kuten myöhemmin kerrotaan Vennin ottavan mehulasistaan ”nuken kulauksen” (OT 114). Tuulan hahmon sisäisessä puheessa Vennin suhtaudutaan heti hyvin affektiivisesti. Se liittyy varmasti myös Tuulan toiveisiin saada nimenomaan sijaislapsiksi tyttö, joka varmasti vaikuttaa hänen voimakkaisiin affekteihinsa Vennin hahmoa kohtaan.

Elli Lehtikoinen tarkastelee väitöskirjassaan (2020) ihmisen nisäkkyyttä lisääntymisen kautta. Hänen mukaansa ihmisyyden määritelmä on varsin paradoksaalinen, ”eläin, joka ei ole eläin”. Lisääntyminen tekee uudelle tavalla näkyväksi ihmisen nisäkkyyden. Lehtikoisen mukaan ihmisen nisäkkyyden voitaneen määrittää yleisesti tiedossa olevaksi tosiasiaksi. Tarkoitukseni tässä tutkimuksessa ei ole pohtia ihmisen lajiutta tai nisäkkyyttä, mutta Tuulan kerronnan kannalta nisäkkyyden pohtiminen on kiintoisaa. Tuulan kerronnassa nimittäin korostuvat erityisesti haju- ja tuntoaistimukset. Hajuaistimuksen voi lukea hyvin eläimellisenä ja erityisesti nisäkkäällisenä tapana kerätä tietoa ympäristöstä ja jälkeläisistään. Lisääntymisen aiheuttama tunne, joka Lehtikoinen (2020, 33) kutsuu havahtumiseksi, näyttää herättävän myös Tuulan nisäkkäälliset vaistot sijaislapsiaan kohtaan. Hajuaistimukset korostuvat Tuulan kohdalla jo romaanin alussa, jossa hän nuuhkii poikansa Roopen hiuksia. Tuula jopa pohtii, tuoksuvatko pojat ja tytöt erilaisista nukkuessaan. Murrosikä lähstyvän Roopen huoneessa on kavereiden vierailun jälkeen alkanut myös haista ”raaka kala. Heidän huokosissaan kytevän testosteronin tuoksu” (OT 28). Tuulan kerronnassa hajuaistimukset eivät siis ole vain myönteisiä. Roopen murrosikä lähstyminen aiheuttaa Tuulan kuvauksessa levottomuutta, ehkä jopa pelkoakin.

Hajuaistimukset tulevat esiin myös sijaislasten kohdalla, jolloin koskettaminen ja hajuaistimukset ovat läsnä yhdessä. Kun Venni haluaa Tuulaa heti ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen, Tuulan hahmon kuvataan tuntevan seuraavaa:

Venni tulee nopein askelin luokseni ja haluaa minua. Jo nyt. Painan nenäni vaistomaisesti hänen hiuksiinsa. Ne tuoksuvat navettakissalle. Hänet on tarkoitettu minulle. (OT 118)

Reaktio, että Tuula painaa nenänsä Vennin hiuksiin, on hänen mukaansa ”vaistomainen”. Tuula siis tahtoo saada vaistomaisen hajuaistimuksen lapsesta, joka osoittaa hänelle hellyyttään

hyvinkin lyhyen yhteisen hetken jälkeen. Hajuaistimus ”navettakissasta” on hyvin erikoinen tulkinta lapsen tuoksusta. Navettakissan tuoksua Härkönen ei enempää avaa, vaan jättää hajuaistimuksen kuvittelun lukijalleen. Hajuaistimus on Tuulan mielessä niin voimakas, että Venni on ”tarkoitettu hänelle”. On suorastaan ihmeellistä, kuinka nopeasti tuo hajuaistimus saa aikaan Tuulassa ajatuksen siitä, että hänelle hellyyttä osoittava ja navettakissalle tuoksuva lapsi on tarkoitettu hänen hoivattavakseen. Erityisesti hajuaistimukset korostuvat kerronnassa juuri Vennin hahmon kohdalla. Tulkintani mukaan haju- ja tuntoaistimukset korostuvat juuri Vennin hahmon kohdalla, koska juuri häntä kohtaan Tuula on tuntenut erityisiä emootioita. Tuulan hahmolle on romaanissa kerrottu, että sijaislapsen ”pitää ihastua”, jonka Tuula sanookin sisäisessä puheessaan ääneen. Tuohon Tuulalle vielä täysin vieraaseen lapsen ihastumisen voi nähdä Lehikoisen tarkoittamana ”havahtumisena”, sillä Tuulan hahmon nisäkkäälliset vaistot heräävät Venniä kohtaan, vaikka on tavanneet vasta äskettäin.

Venni osoittaa Tuulaa kohtaan kiintymystä jo heti ensitapaamisesta. Myöhemmin romaanin aikana Tuulan ajatus siitä, että Venni olisi erityisen kiintynyt juuri häneen, saa kolhun kohtauksessa, jossa Tuula ja Venni ovat yhdessä ruokakaupassa:

Me jäämme Vennin kanssa tekemään ruokaostoksia lähikauppaan. Vertailen juuri kahta erilaista oliivipurkkia, kun tajuan kadonneen jonnekin. Lähdän etsimään häntä ja löydän heti: hän on tarrautunut kiinni vanhempaan naiseen ja silittelee hänen pörröistä villatakkiaan hellästi. ---

Ja jos minä kuvittelin olevani jotenkin erityinen siksi, että Venni on osoittanut minulle hellyyttä heti, olin väärässä. Hänhän koskettelee kaikki, kiinnittyy keneen tahansa. ---

– Venni, tuutko tänne? minä kutsun. Venni hyppelee luokseni ja kaivautuu syliini. (O 161–162)

Vennin kohdalla koskettaminen korostuu aivan erityisesti. Hän osoittaa avoimesti hellyyttä melkein jokaisella kohtaamalleen ihmiselle, jopa täysin ventovieraalle. Vieraan naisen pörröinen takki vetoaa kosketuksennälkäiseen Venniin niin paljon, ettei tämä edes huomaa poistuvansa Tuulan läheltä. Kun Tuula kutsuu Venniä luokseen, tämä tulee heti ja vaatii jälleen Tuulan kosketusta ”kaivautumalla” tämän syliin. Tämänkin voi nähdä vertauksena nisäkkäällisestä toiminnasta, jossa eläimen poikanen vaatii emonsa läheisyyttä. Vennin tarvitsevuus ja kosketuksen hakeminen ovat aluksi Tuulan mieleen, mutta romaanin edetessä se alkaa jo kuormittaa häntä, jopa pelottaa.

Jätän kertomatta, että miten usein Venni tuntuu myös olevan tiellä. Liikaa. Että välillä se ottaa voimille. Hänen tarvitsevuutensa, joka aluksi tuntuu niin ihanalta, on alkanut pelottaa minua. (OT 209)

On kiinnostavaa, että Venniin ihastuminen ja tämän kosketuksennälän tyydyttäminen vaihtuikin Tuulan hahmon mielessä ajatukseen, että Vennin tarvitsevuus onkin hänelle liikaa ja se aiheuttaa jopa pelon tunteita. Venni on hänelle ”liikaa” ja ”ottaa voimille”. Luennassani tulkitseen, että kyse on Tuulan hahmon palaavan äitiyden kokemuksen tilaan, jossa hän ei ole ”tarpeeksi äiti” ja hän kokee siitä tunteesta jälleen syyllisyyttä, kuten Roopen kohdalla. Hän ei kyllin äiti, että voisi kestää traumaattisia tapahtumia läpikäyneen lapsen tarvitsevuutta. Pelko yhdistyy juuri siihen tunteeseen, ettei hän ole riittävä. Hän kuitenkin jättää tämän kertomatta yhteyssosiaalityöntekijälle Sarille. Herää kysymys, miksi Tuula ei tahdo kertoa tunteistaan Venniä kohtaan, vaikka ne selvästi painavat häntä? Kysymys voi olla siitä pelosta, että jos Tuula kertoo omasta väsymyksen tunteestaan, sosiaalitoimi ottaisi sijaislapset jälleen häneltä pois ja ehkä jopa Roopenkin. ”Mitä jos mä kertosin nyt sossulle, että mä en jaksan? minä jatkan. – Otettasko multakin lapset pois? Myös Roope?” (OT 183) Tässäkin Tuulan hahmon repliikissä on nähtävissä pelko siitä, ettei hän ole tarpeeksi näille lapsille, ei omalle lapselleen eikä näille sijaislapsille.

Seuraavaksi pohdin Tuulan ja 8-vuotiaan Luken suhdetta. Siinä missä Venni näyttää kiintymyksensä hyvinkin varhaisessa vaiheessa, on Luke pikkusiskonsa vastakohta. Myös Luken kuvauksessa häntä kuvaillaan vaaleaksi pojaksi, jolla on ”pienet ja hauraat kasvot. Läpikuultavat. Siinä naamassa on kaikki mitä kuuluukin olla, mutta jotenkin kutistettuna. Hän on kuin vanhan kiiltokuvan poika, joka repeää helposti kahtia. (OT 112) Luke on hyvinkin varautunut pitkään kuin ”kani, joka ei tule kiintymään ihmiseen” (OT 117):

Hän katsoo Harria nopeasti silmiin ja hymyilee. Hymy on vino ja varautunut. Se katoaa melkein heti, ja piittaamaton naamio palaa kasvoille. Ei ole epäselvää, kumpi näistä lapsista on nähnyt enemmän. (OT 112)

8- vuotias Luke on todellakin nähnyt enemmän kuin Venni. Luke on ollut näkemässä Ninnan ja Saken välisiä väkivaltilanteita. Sakke on ollut väkivaltainen myös Lukea kohtaan. Näistä väkivallanteoista ei kerrota suoraan lukijalle, kuin Luken ja Tuulan hahmon kautta suodattuen. Väkivaltaa nähneen ja kokeneen lapsen tavoin Luke ei päästä uusia ihmisiä kovin helposti lähelleen. Esimerkiksi ensimmäisenä iltana laittaessaan lapsia nukkumaan, Tuula ei kosketa Lukea, sillä hän ei koe voivansa tehdä niin. Luke antaa olemuksellaan ymmärtää, ettei halua kosketusta. Luken ja Tuulan välillä vallitsee pitkään sanaton yhteisymmärrys siitä, ettei koskettaminen ole sallittua:

Lukea minulle ei tulisi mielenkään koskea. Niinpä en uskalla koskea Roopeenkaan. Tämä on ensimmäinen kerta, kun en halaa häntä ennen nukkumaanmenoa. Luke on siinä välissä, eikä vielä valmis halauksiin, ja hän jäisi yksin. Entä jos oikeaa hetkeä ei koskaan tulekaan? (OT 154)

Aluksi oikeaa hetkeä ei tunnu tulevankaan. Luken hahmo on pitkään etäinen ja jopa hiukan ylimielinen Tuulaa kohtaan. Tämä turhauttaa Tuulaa kovasti. Kun pojat sitten tekevät kotona pieniä tihutöitä, Tuula jopa kokee, että ”Luke on varastanut minulta Roopen. Roope oli jo etääntymässä minusta, ja Luke tuli ja viimeisteli homman.” (OT 179) Jälleen palaamme Tuulan raastaviin tunteisiin siitä, että hän on menettämässä Roopen. Nyt näillä tunteilla on jokin purkautumisväylä, Luke. Negatiiviset tunteet Lukea kohtaan melko voimakkaita, sillä Tuula jopa tuntee inhoa Lukea kohtaan:

Juuri nyt minä inhoan tuota lasta [Lukea]. Tuota ylimielistä virnuilijaa, joka ei anna itsestään mitään, joka katsoo minua kuin halpaa makkaraa ilman kunnioituksen häivääkään, saa minut tuntemaan itseni naurettavaksi urpoksi omassa kodissani.” (OT 180–181)

On melko hätkähdyttävää, että 8-vuotias lapsi saa aikuisessa aikaan näin voimakkaita inhon ja jopa vihan tunteita. Tuulan hahmokin käy omia tunteitaan läpi sisäisessä puheessaan. Negatiiviset tunteet tuntuvat tulevan yllätyksenä Tuulalle, ja mitä pitemmälle romaani etenee, sitä enemmän negatiiviset tunteet alkavat ottaa valtaa. Tuulan hahmon negatiiviset tunteet kohdistuvat myös ennen kaikkea siihen, että Luke saa hänet tuntemaan itsensä ”naurettavaksi urpoksi” kotonaan, joka on erittäin emootiopitoinen tila. Tilana oma koti liittyy Tuulan hahmon äitiyden tilaan varsin tiiviisti. Kodin pitäisi olla Tuulan hahmolle turvallinen tila, jossa hänellä on oikeus olla oma itsensä. Nyt Luken läsnäolo muuttaa tuon tilan turvallisuuden tunnetta.

Kun Luke sitten vihdoin päästää Tuulan koskettamaan, ne ovat hyvin erityisiä ja herkkiä hetkiä. Kosketukset ovat ensin varsin lyhyitä ja kevyitä, kuten hiusten tai posken silittäminen. Luke yleensä väistää aikuisen kosketusta, mutta hetkien erityisyys onkin juuri siinä, ettei Luke väistä kosketusta, vaan ottaa sen vastaan. Hyvä esimerkki Luken ja Tuulan hahmojen lähentymisestä on kohta, jossa Tuula vie Luken hammaslääkəriin reiän paikkaukseen. Hammaslääkəriissä Luke ei saa hampaan poraamiseen kunnollista puudutusta ja toimenpide tekee todella kipeää. Toimenpiteen jälkeen Tuulan sisäisessä puheessaan Tuula kutsuu hammaslääkəriä ”saatanan lintuinfluenssaiseksi ämmäksi” (OT 212) ja miettii, että vaatii seuraavalla hammaslääkərikäynnillä kunnollista puudutusta:

Odotushuoneessa Luke painaa puudutettua kohtaa poskessaan.

- Tuula mä en tunne mun suuta tästä.
- Tuula. Hän sanoi ensimmäisen kerran nimeni.
- Se menee ohi kulta, minä sanon ja silitä varovasti hänen päälakeaan. Hän ei väistä.
- Nyt mennään kahville ja mehulle.
- Luke katsoo minua vakavasti.
- Mut sehän sano ettei mehua saa juoda.
- Juuri nyt minä rakastan häntä. Jos sydän alkaa pyöriä kuin linko kun katson hänen surumielisiä kasvojaan, eikö se ole rakkautta?
- Sanokoon mitä lystää. Tyhmä akka.
- Nyt hän hymyilee minulle. Hymyilee. (OT 213)

Omassa tulkinnassani juuri tämä hammaslääkärikohtaus on merkityksellinen Tuulan ja Luken suhteen kehittymisessä. Tuula tuntee, ettei pysty suojelemaan Lukea hammaslääkärin aiheuttamalta kivulta, vaikka haluaisi. Kun Tuula sitten ilmaisee tyytymättömyytensä hammaslääkäriin Luken kuullen häntä puolustaen, Luke hymyilee. Luken hahmon hymyt ovat tähän mennessä olleet hyvin lyhyitä ja varauksellisia, mutta nyt hymyä korostetaan Tuulan hahmon kerronnassa. Omassa tulkinnassani Luken hahmo näkee Tuulan hahmossa vihdoinkin häntä puolustavan aikuisen, kun hän on kokenut väkivaltaa ja laiminlyöntiä. Nimeltä kutsuminen myös vahvistaa tätä sidettä.

Tuoksut ja nisäkkäällisyys tulevat esiin myös negatiivisien tunteiden kohdalla. Sijaislapsiin suhtautuminen on aluksi Tuulan hahmolle vaikeaa, vaikka hän haluaisi kovasti suhtautua heihin kuin omiinsa:

Totuus on, että minä en voi rakastaa Venniä ja Lukea samalla tavalla kuin Roopea. He eivät tuoksu omalta. Vaikka sanotaan, ettei synnytys tee kenestäkään äitiä, niin tekee se. Omassa lapsessaan näkee omat raivostuttavat piirteensä. Tästä uudesta kiintymyksestä puuttuu sama eläimellisyys. Se on varovaista rakkautta, mikäli rakkaus voi olla varovaista. (OT 193)

Eläimellisyyden mainitseminen Tuulan hahmon kerronnassa on huomionarvoista, sillä olen tässä tutkielmassani pohtinut äitiyden nisäkkäällistä puolta. Tuulan hahmon ajatus siitä, etteivät sijaislapset ”tuoksu omalta” on jälleen yhdistävä tekijä Tuulan äitiyden kokemuksen havaitussa tilassa. On kuitenkin Tuula edellisen kerronnan kannalta hiukan ristiriitaista, että aluksi Venni tuntui Tuulalle tarkoitettulta vain hajuaistimuksen perusteella, mutta nyt Tuulan hahmon ajatus siitä on muuttunut. Kiintymyssuhde sijaislapsiin ei ole ”eläimellinen” samalla tavalla kuin biologiseen lapseen. Tuulan hahmon ajatus siitä, että ”synnytys tekee äidin” on nisäkkäällisyyden kannalta perusteltavissa, kun oma lapsi niin sanotusti tuoksuu omalta. Tuula pohtiikin romaanin aikana, pitäisikö hänen kuvitella, että hän itse olisi synnyttänyt Luken ja

Vennin. Oma kantani ”synnytys tekee äidin” -ajatukseseen on, ettei synnytys tee kenestäkään äitiä, vaan vain synnyttäjän. Tämä ajatus on melko karu ajatellen esimerkiksi Tuulan hahmon kaltaisia naisia, joiden kohtu on poistettu tai he kärsivät muista syistä lapsettomuudesta, vaikka tahtoisivat lapsia. Tällaisissa tilanteissa on minusta todella julmaa puhetta, etteivät adoptio- tai sijaisäidit olisi äitejä lainkaan, koska he eivät ole synnyttäneet äitimiään lapsia. He ovat yhtä kaikki äitejä, vaikka eivät olekaan lastensa biologisia vanhempia.

Venni kääntyy minuun päin.

– Tuula, saanko mä reijät korviin?

– Katsotaan sitä sitten.

Tuohon minulla ei ole valtuuksia. Tuohonkaan. Minulla on äidin velvollisuudet mutta ei äidin oikeuksia. Sitä voisi kutsua vaikka sekundaäitiydeksi. (O 159)

Tuulan ja Harrin sekä Ninnan välillä on jaettu vanhemmuus, jonka ajatuksena on pitää lapset yhteydessä biologiseen vanhempaansa. Tuulan tuntemus sijaislasten kanssa on se, että hänellä on näitä lapsia kohtaan vain velvollisuudet. Äidittäminen muuttuu eräänlaiseksi pakoksi siitä, että hänen on hoidettava lasten jokapäiväiset tarpeet. Tuulan vertaus ”sekundaäitiydestä” on melko osuva juuri siksi, että äitimisen kokemuksesta puuttuu tietynlainen valta lapsen asioihin. Lapsi ei ole oma, mutta silti siitä täytyy huolehtia siitä huolimatta.

3. Ninnan äitiyden kokemuksen tilat

3.1 Äitiyden kokemus päihteiden varjossa

Tässä luvussa pureudun Luken ja Vennin biologiseen äitiin, Ninnaan ja hänen äitiytensä kokemuksen tilaan. Ensimmäisessä alaluvussa 3.1 käsittelen päihteiden vaikutusta äitiyden kokemukseen ja sitä, miten se vaikuttaa myös Tuulan äitiyden kokemuksen tilaan. Pohdin myös lähisuhdeväkivallan merkitystä osana äitiyden kokemuksen tilaa. Toisessa alaluvussa 3.2 käsittelen äitiyden kokemuksen tilaa siinä tilanteessa, kun lapset asuvat äidistään erillään. Lapsista erillään asuminen vaikuttaa väistämättä äitiyden kokemuksen tilaan.

Luken ja Vennin äidillä Ninnalla ei mene elämässään kovin hyvin. Hän on käyttänyt alkoholia ja erilaisia reseptilääkkeitä sekaisin. Ninna on päässyt romaanin aikana Subutex-korvaushoitoon. Erottuaan lastensa isästä Alista, kuvioihin on tullut uusi poikaystävä, joka tunnetaan romaanissa nimellä Sakke. Sakke on osoittautunut väkivaltaiseksi sekä Ninnaa että lapsia – erityisesti Lukea – kohtaan. Saken ilmestyminen on lisännyt Ninnan päihteidenkäyttöä niin paljon, että lapset ovat usein jääneet kotiin keskenään ja käyneet kerjäämässä naapureilta ruokaa. Ninna on nähty myös usein silmäkulma auki rappukäytävässä. Ninna on useasti yrittänyt katkaista suhdettaan Sakkeen, mutta ottanut hänet aina takaisin. Sosiaalitoimi on yrittänyt auttaa Ninnaa kaikin mahdollisin avoimuuden keinoin. Välillä Ninna on ryhdistäytynyt, mutta pian taas retkahtanut käyttämään aineita. Ninna vastustaa lastensa sijoitusta perhehoitoon ja tahtoo lapsensa lastenkotiin. Ninna on menettänyt otteensa arkielämään, eikä kykene enää huolehtimaan lapsistaan.

Historiallisesti ja kulttuurisesti äitiys ja päihteet ei sovi yhteen. Suomalaisessa sukupuolijärjestelmässä naisten alkoholin käyttö on yhdistynyt naisten seksuaalisuuteen. Alkoholi teki naisista niin sanotusti ”huonoja naisia” eli äitien vastakohtia. (Nätkin 2006, 10–11.) Äitien päihdeongelma on suhteellisen nuori sosiaalinen ongelma, sillä siitä on keskusteltu Suomen lehdissä 1980-luvun alusta alkaen. Silloinkin kyse on ensimmäisistä lääketieteellisistä havainnoista päihteidenkäytön aiheuttamista sikiövaurioista. (Nätkin 2006, 17.) Nätkinin mukaan naisten alkoholin ja päihteidenkäyttö näytti ylittävän uutiskynnyksen vain sukupuolittuneena ja lisäksi negatiivisessa ja moralistisessa mielessä sekä lääketieteellisesti painottuneena (2006, 17–18). Nätkin painottaa, että äitien päihdeongelman kohdalla keskeinen kysymys on, hoidetaanko äitiä ja lasta yhdessä, vai erotetaanko heidät toisistaan (2006, 24–25). Päihteisenä äidiksi tulo on usein vahinko. Huumeiden tai runsaan alkoholin käytön vuoksi

naisen kuukautiset saattavat olla sekaisin tai loppuneet kokonaan, jolloin nainen ei huomaa olevansa raskaana kuin vasta siinä vaiheessa, kun raskauden keskeyttäminen ei ole enää mahdollista. Toinen vaihtoehto on päihdeongelmaisen naisen tietoinen halu saada lapsi tai päätös pitää lapsi, vaikka raskaus olisi ollutkin vahinko. On mahdollista, että monilapsinen ja päihdeongelmainen äiti, joka haluaa aina uudelleen raskaaksi, näkee raskaudessa uuden mahdollisuuden ja toivon siitä, että lapsi voisi irrottaa hänet aineista, vaikka se olisi hyvin epärealistista. (Nätkin, 2006, 28–29.)

Ninnan hahmosta puhuttaessa lukijalle ei kerrota juuri mitään Ninnan ja lasten alkutaipaleesta. Nykyinen lastensuojelun malli pyrkii siihen, ettei äitiä ja lasta eroteta toisistaan, vaan molempia ja heidän suhdettaan hoidetaan. Äidin päihdeongelma ei välttämättä johda lapsen huostaanottoon, vaan se nähdään äidin mahdollisuutena päästä irti päihteistä. (Nätkin 2006, 30.) Tulkintani mukaan Ninnan kohdalla kyse on ollut juuri tällaisista tukitoimista, sillä Luke on jo kahdeksanvuotias, kun hänet otetaan sisarensa kanssa huostaan. Romaanin maailmassa aihetta ihmetelläänkin ääneen:

- Miksi se huostaanotto on tehty vasta nyt? Harri kysyy.
- Sari hymyilee yhtä aikaa lempeästi ja kiusaantuneesti.
- Äidille haluttiin antaa vielä mahdollisuus.
- Juuri niin. Ihmiselle on annettava mahdollisuus. Ja toinen. Ja kolmas. Ja neljäs viides ja kuudes. Loputtomasti mahdollisuuksia. Ainakin aikuiselle ihmiselle. Ja siinä sivussa tulee ruumiita. Ne ovat lasten ruumiita. Mutta mahdollisuus on annettu, elämme sivistysvaltiossa. (OT 106)

On hyvä muistaa, että ajatus ”loputtomien” mahdollisuuksien antamisesta on Tuulan hahmon sisäistä puhetta, jota hän ei sano ääneen. Se kuvastaa sitä, että lastensuojelun ideaalit ja käytäntö eivät aina kohtaa. Ninna on Sarin mukaan käynyt välillä jopa töissäkin, mutta lopulta saanut potkut jatkuvien poissaolojen takia. Uusi miesystävä Sakke on lisännyt Ninnan alkoholin käyttöä. Päihdepiireissä mieskuva on Nätkinin mukaan hyvin polarisoitunut; isä voi olla äitiä huume- ja alkoholikulttuuriin päin vetävä ja lapsesta erottava tai sitten jopa äitiä tukeva (2006, 46). Ninnan hahmon tapauksessa on todettava valitettavasti, että hänen elämässään olevat miehet vetävät häntä vain päihdemaailmaan. Käsittelen enemmän Luken ja Vennin biologista isää Alia alaluvussa 4.2, jossa käsittelen romaanin isähahmoja. On jo tässä kohtaa huomionarvoista, että Ali ei juurikaan ole lastensa eikä Ninnan elämässä. Ninna selvästi halveksii Alia, joka tulee ilmi kohtauksessa, jossa lukija viedään asiakassuunnitelmanneuvottelussa, jossa päätetään Luken ja Vennin asumisesta:

– Sinä et osaa rakastaa ketään, Ninna sanoo jokaista sanaa painottaen. Hänen leukansa jää kireään asentoon.

Voin kaikesta huolimatta kuvitella heidät yhdessä. Nauramassa, riitelemässä, rakastelemassa. Haavaiset ihmiset löytävät aina toisensa. (OT 140)

Suurin osa romaanin tapahtumista kerrotaan Tuulan näkökulmasta, joten on hyvä muistaa, että useimmat Ninnan hahmoa koskevat tapahtumat ja ajatukset on Tuulan sisäistä puhetta. Myös ensimmäinen kerta, kun Ninna esitellään lukijalle, esittely tapahtuu Tuulan kuvailun kautta:

Seuraava tulija ei koputa; hän repäisee oven auki. Vaalea pörröinen tukka, hyvin tummiksi meikatut silmät jotka kytevät vihaa. Hänellä on tiukka punainen pusero ja lyhyt farkkuhame. ---

Hän on Sarin kertoman mukaan jo kaksikymmentäkahdeksan, mutta näyttää lapselta. Hän voisi olla lastensa isosisko. Häntäkin pitäisi suojella. Ottaa huostaan. (OT 139)

Tuulan hahmon silmissä Ninnan olemuksessa on jotain lapsenomaista, hän näyttää lastensa isosiskolta, jota yhteiskunnan pitäisi myös suojella ja ottaa jopa huostaan. Päihdeongelmaiset äidit usein kokevat, ettei heitä nähdä täysivaltaisina naisina (Nätkin 2006, 28). Ilmiö on siis nähtävissä myös Ninnan hahmon kohdalla. Tuulan hahmon ajatuksen pohjalta voi myös pohtia, keneltä Ninna pitäisi ottaa huostaan. Pitäisikö hänet ottaa huostaan hänen omalta äidiltään vai tarkoittaako Tuula ajatuksillaan, että Ninna pitäisi ottaa huostaan itseltään. Ajatus on kiehtova, sillä Tuulan hahmon ajatuksissa Ninnan olemus ei ole täysivaltaisen naisen ja äidin, vaan jonkun, joka yhteiskunnan pitäisi ottaa huostaansa. Tulkitsen, että Tuulan hahmo tarkoittaa, että Ninna pitäisi enemmänkin ottaa huostaan itseltään. Ninnan hahmon muistuttaessa lastensa isosiskoa, hänestä ikään kuin tulee Vennin ja Luken tavoin huostaanotettava, suojeltava lapsi. Tuulan hahmon kuvailussa Ninnaan liittyvät sisäinen ja julkinen puhe on varsin negatiivista, kuten Tuulan sisäisessä puheessa tulee ilmi: Miksi minä olen näin ilkeä? Koska minä inhoan häntä jo nyt. Inhoan. (OT 141)

Inhon tunne on molemminpuolinen. Ensimmäinen kysymys, jonka Ninna sinkoaa suustaan Tuulalle ja Harrille on varsin negatiivinen: ”Miltä tuntuu alkaa hoitamaan varastettuja lapsia?” (OT 139) Ritva Nätkin on haastattelututkimuksissaan todennut, että usein monta kertaa raskaaksi tulleet päihdeäidit ovat tunteneet, että heidän lapsensa on ”napattu” heiltä ilman hyvää syytä. Oman päihdekäytön ja lasten huostaanoton välillä ei nähdä yhteyttä. (Nätkin 2006, 29.) Kuten aikaisemmin totesin, raskaaksi tuleminen on päihdeäidille yleensä epärealistinenkin toive ja mahdollisuus päihdeettömyydestä. Ninnan hahmossa voi tässä kohtauksessa nähdä tällaisen ajatusmallin, jossa oman heikon elämäntilanteen ja päihdeidenkäytön välillä ei nähdä

mitään yhteyttä. Ninnan hahmo kokee, että Luke ja Venni on ”varastettu” häneltä, ja näin ollen hän voi kohdistaa vihaansa ja tyytymättömyyttään Tuulaan ja Harriin. Ninna on ilmaissut vastustavansa perhehoitoa, vaan tahtoisi lapsensa lastenkotiin asumaan. Tuula ihmettelee asiaa romaanin maailmassa:

- Miksi? kysyn. – Jos on oikea perhe vaihtoehtona?
 - Usein äiti pelkää syrjäytyvänsä, ei esimerkiksi halua lastensa alkavan kutsua toista naista äidiksi, Sari selittää.
 - Lastenkodissa tätä vaaraa ei ole.
- Jumalauta mitä itsekästä paskaa. En sano mitään. (OT 103–104)

Omasta mielestäni Ninnan huoli siitä, että lapset unohtaisivat hänet ja alkaisivat kutsua sijaisäitiään äidiksi, tuntuu ihan oikeutetulta. Pelko omasta syrjäytymisestä on selvän verran voimakas, että Ninna jopa antaa Tuulalle ja Harrille valokuvan itsestään, ja vaatii, että se laitetaan lasten huoneeseen ”ettei ne unohtais kuka niitten oikee äiti on.” (OT 143) Ninnan hahmon halu olla edelleen lastensa äiti on hyvin näkyvää. Ninnan kohdalla äitimisen halu kytkeytyy hyvin voimakkaasti siihen, että hän haluaa edelleen olla äiti, vaikka ei siihen romaanin ajassa realistisesti kykenekään. Äitimisen halu kohdistuu lähinnä hänen omiin lapsiinsa, ei niinkään muiden lapsiin. Toisaalta pelko siitä, että Venni ja Luke alkaisivat kutsua Tuulaa äidiksi, on myös aika epätodennäköinen, sillä 5- ja 8-vuotiailla lapsilla on varmasti jo ymmärrys siitä, kuka heidän biologinen äitinsä on. Tuula ja Harri ovat Vennin ja Luken havaitussa tilassa vielä vieraita ihmisiä, joiden luokse heidät on sijoitettu asumaan.

Romaanin aikana Luke ja Venni käyvät kyläilemässä kotonaan Ninnan luona. Tuula jännittää vierailua lasten puolesta ja olettaa, ettei Ninna pysty hoitamaan asioitaan kunnolla. Hän yllättyy, kun lapset ovatkin Ninnan luota palattuaan puhtaita ja hyväntuulisia, mutta levottomia. Dialogissa Tuulan ja Ninnan välillä on nähtävissä inhon lisäksi myös jälleen merkkejä siitä, ettei Ninnan hahmo näe yhteyttä oman päihteiden käyttönsä ja lasten huostaanoton välillä:

- Eihän mulla on oo edes varaa viedä niitä mihinkään, Ninna tiuskaisee. – Jos sossu antais enemmän rahaa niin me voitais mennä vaikka Lintsille, tehdä jotain kivaa.
- Linnanmäki ei ratkaise mitään. Toi tilanne ei parane maailmanpyörässä tai kummitusjunassa. ---
- Sä luulet olevas niin sairaan hyvä ihminen.
- En todellakaan luule.
- Vaikka sä leipoisit tiikerikakkuja vittu vuorokaudet ympäri niin se ei tee susta noitten lasten äitiä.
- Ehkä ei.

- Sä oot vieny multa kaiken.
- Itse sä olet asiasi tärvännyt. ---
- Kuule, Ninna rääkäisee perääni. – Te voitte viedä mun lapset mut te ette voi estää mua tekemästä niitä lisää!
- Se on kyllä totta. (OT 197)

Dialogissa tulee esiin hyvin, se ettei Ninnan hahmo kykene ainakaan toistaiseksi näkemään tilanteensa johtuvan itsestään ja omista valinnoistaan, vaan hän näkee syyn olevan muualla. ”Sossussa”, joka ei anna hänelle riittävästi rahaa tai Tuulassa, joka on saanut hänen lapsensa huollettaviksi. Tuulan hahmo näyttäytyy Ninnan hahmolle ihmisenä, joka on ”vienyt häneltä kaiken”, vaikka yhteiskunnalliset tahot ovat ottaneet hänen lapsensa huostaan. Ninnan viha ja tyytymättömyys omasta tilanteesta heijastuu myös viimeisessä kommentissaan, jossa hän kertoo voivansa tehdä lisää lapsia, vaikka jo olemassa olevat on otettu huostaan. Tuula myöntää sisäisessä puheessaan tämän olevankin totta. Päihteitä käyttävä äiti voi hankkiutua aina uudelleen ja uudelleen raskaaksi mahdollisesti saadakseen siitä valheellisen tunteen siitä, että kykenee pääsemään irti päihteistä. Joskus tämä toki onnistuu, mutta usein se ei ole realistista. Tulkitsen Ninnan kommentin myös viittaukseksi todelliseen lastensuojelun tilanteeseen, jossa nainen, jolta on otettu jo useita lapsia huostaan, hankkiutuu aina uudelleen raskaaksi. Ninnan hahmo osoittaa sanansa Tuulalle, ”te voitte viedä mun lapset mut te ette voi estää mua tekemästä niitä lisää.” Ninnan hahmo siis osoittaa sanansa ”teille” eli Tuulalle ja Harrille, vaikka hänen oikeastaan täytyisi osoittaa sanansa huostaanottaville tahoille. Ninnan hahmon ajatusmaailmassa Tuulan hahmo on suurin uhka hänen äitiyden kokemuksen tilalleen. Se on helppo ymmärtää, sillä Tuulan hahmo on yksittäinen ihminen, jolle sanat ja uhkaukset on helpompi osoittaa kuin kasvottomalle sosiaalitoimelle.

- Mun omaäitin luona mä nukahdan aina heti. Mä nukun siellä päiväunetkin. Omaäitin. Ei oman äitin. Siinä on selvä ero. Omaäiti kuulostaa viralliselta. Omahoitajalta. Vieraalta. Tai vierailevalta tähdeltä, mikä Ninna tavallaan onkin. (OT 198)

5-vuotiaan Vennin pohdinta, miksi kutsua omaa biologista äitiään, avaa uusia näkökulmia siihen, miten voimme lähestyä Tuulan ja Ninnan hahmojen äitiyden kokemuksen tiloja. Vennin sanoissa ”omaäiti” ja ”oma äiti” on kiistaton ero. Venni tuskin ymmärtää, miksi hänet on huostaanotettu, mutta hän selvästi yrittää sanoittaa tilannetta. Tulemme siis jälleen käsitettyyn tilaan, jossa yritämme kielellistää havaitsemiamme asioita. Vennin hahmon maailmassa häntä äidittävä Tuula hahmo on ”äiti”, mutta hän ymmärtää, että Ninnan hahmo on hänen biologinen, ”oma” äitinsä. Tuulan hahmo tarjoaa hänelle sillä hetkellä sitä turvaa ja hoivaa, jota Ninnan hahmo ei kykene sillä hetkellä hänelle antamaan. Äitivä Tuulan hahmo on siis Vennin hahmolle

äiti, mutta ei äiti Ninnan hahmon tavoin. Vennin hahmo yrittää nimityksellään kielellistä ristiriitaa tilanteessa. Tuulan hahmo itse pohtii sanojen merkityksiä. ”Vieraileva tähti” onkin hyvä ilmaisu siitä, että millainen suhde Ninnan hahmolla on sillä hetkellä lapsiinsa. Hän on olemassa, mutta fyysisesti läsnä vain harvoin. Ninnan hahmon äitiyden kokemuksen tila on kaventunut siten, että hän ei ole se äitivy hahmo, jonka luokse lapset palaavat joka päivä, vaan lapset vierailevat hänen luonaan satunnaisesti.

Yhteistyö ei siis ala kovin hyvin, mutta romaanin lopulla tapahtuu käänne, kun Tuula päättää ottaa Luken ja Vennin lisäksi myös Ninnan heidän kotiinsa yöksi:

Seisomme vastakkain ja katsomme toisiämme suoraan silmiin. Ninnan asento lysähtää. Hän laskee kätensä alas. ---
 – Älkää lähtekö, hän sanoo hiljaa. – Mä en jaksa olla yksin.
 Minä siis voitin tämän. Se ei tunnu hyvältä.
 – Älkää jättäkö mua tänne yksin, Ninna toistaa.
 – Tiedätkö mitä? minä sanon. – Nyt mennä kaikki meille ja lämmitetään sauna.
 – Siis me kaikki?
 – Kaikki. (OT 277)

Ninnan hahmon avunpyyntö herättää Tuulan hahmossa selvästi säälisekaisia tunteita. Hän ensin tunsi voittavansa Ninnan hahmon taistelussa lapsista, mutta huomaakin sitten, ettei Ninnan hahmo ole hänelle välttämättä uhka. Ennen niin uhmakas Ninna muuttuu myös lukijan silmissä yhtäkkiä pieneksi ja avuttomaksi. Kun Tuula sitten vie lapset ja Ninnan kotiinsa, hän tarjoaa Ninnalle makaronilaatikkoo, joka yllättäen kelpaa:

Olen äkkiä lähes hilpeällä tuulella. Meillehän painotettiin, miten tärkeää on pystyä tekemään yhteistyötä sekä sosiaali-ihmisten että biologisten vanhempien kanssa.
 Miksen saman tien kutsu tänne kaikkia? ---
 Istun Ninnan seuraksi pöytään kun hän syö. Hän pursottaa laatikon päälle ketsuppia niin kuin lapset.
 – Ihan hyvää mättö, hän sanoo.
 Minä hymyilen. Palaute tuntuu kohtuuttoman mukavalta. (OT 278)

Jälleen kerran Tuulan hahmon sisäisessä puheessa Ninna vertautuu hänen silmissään lapseksi. Voidaan oikeastaan sanoa, että Tuulan hahmo äitii myös Ninnaa. Hän tarjoaa ruokaa, lämmittää saunan ja etsii mahdollisimman pehmeän pyyhkeen. Tuulan hahmo tuntee itsensä ”melkein hilpeäksi”. Tulkintani Tuulan hahmon äitimisen halun kohde siirtyy Ninnaan, sillä Ninnan hahmo antaa viimein siihen luvan. Ninnan hahmo on tähän mennessä pitänyt yllä korkeita muureja, mutta nyt vihdoinkin kulissit ovat kaatuneet. Ninnan hahmolla ei ole kaikki kunnossa.

Tuulan äitimisen halu kohdistuu siihen juuri tähän hetkeen, kun Ninna on näyttänyt haavoittuneen puolen itsestään.

- Tajuatsä ollenkaan miltä tuntuu tuijottaa lasten tyhjiä sänkyjä kaikki illat?
- En varmaan, minä myönnän. (OT 281)

Kirsi Nousiainen on tutkinut väitöskirjassaan lapsistaan erillään asuvia äitejä ja heidän äitiysidentiteettinsä rakentumista. Hänen mukaansa äiti, jonka lapset ovat huostaanotettuja tai vaihtoehtoisesti asuvat isänsä luona kohtaavat varsin usein arvosteluja ja jopa heidän moraalinsa epäilyä. Äiteihin, jotka jättävät lapsensa, liittyy usein oletus päihteidenkäyttäjänä tai seksuaalisesti löyhätapaisina. Nousiaisen mukaan on länsimaisen moraalikoodistomme vastaista, että äidin lapset asuvat muualla kuin äitinsä kanssa. (2004, 65.) Meidän on hyvä muistaa, että Ninnan hahmon kohdalla äitiyttä ei voi poistaa. Hän on yhä Luken ja Vennin äiti, vaikka lapset ovatkin hänen luonaan vain lyhyitä aikoja. Se, että äidin lapset ovat joutuneet huostaanotettaviksi tai äiti on vaihtoehtoisesti ”antanut” heidät pois, ei aina tarkoita sitä, etteikö äiti rakastaisi lastaan. Tämä seikka on erittäin tärkeä Ninnan hahmossa. Hän vakuuttaa useamman kerran romaanin aikana sitä, että rakastaa lapsiaan, ja oman tulkintani mukaan se myös pitää paikkansa. Oman tulkintani mukaan Ninnan rakkaus Lukeen ja Venniin on samalla tavalla nisäkkäällistä kuin Tuulankin hahmolla:

Ninna leikkii Vennin kanssa pihalla. He telmivät kuin koiranpennut. Ninna on paljain jaloin. Hän suukottelee, rutistaa ja nostelee Venniä. Noin minäkin tein Roopelle kun hän oli pieni, en saanut hänestä koskaan kylliksi. (OT 284)

Tuulan hahmon kuvaus siitä, että Ninna ja Venni ”telmivät kuin koiranpennut” tuo esiin paitsi nisäkkäällisyyden, jota Ninnan ja Vennin välisessä suhteessa kuvataan olevan, myös sen että Tuula muistaa itsekin tehneensä kuin Ninna. Tuulan hahmo pääsee siis myös sisäisessä maailmassa lähemmäs Ninnan hahmoa, jota on tähän mennessä inhonnut. Nyt Tuulan hahmon on helppo ajatella hänestä hyviä ajatuksia nähdessään Ninnan tekevän jotain, mitä hänkin on tehnyt Roopelle. Tuulan ja Ninnan hahmojen äitiyden kokemusten tilat ovat tuolla hetkellä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

He mahtuvat siihen hyvin vaikka sänky on kapea. ---
Ninna nukkuu kerälle käpertyneenä Vennin vieressä. Molemmat hengittävät tasaisesti.” (OT 286)

Samassa pesässä (sängyssä) nukkuminen on myös hyvin nisäkkäällinen tapa nukkua, ja myös edelleen useissa kulttuureissa sitä tehdä edelleen. Nisäkkäällisen kohtauksesta tekee ehkä juuri se seikka, että Ninna on kätperynyt kerälle Vennin viereen ja ikään kuin lämmittää vartalollaan lastaan. Tämä tapa nukkua on yleinen monilla nisäkkäillä, esimerkiksi karhuilla tai oravilla. Sänky on sillä hetkellä tila, jossa Ninna hahmo tuntee lapsensa fyysisesti lähellään, ja se on hänen äitiytensä kokemuksen epävakaiselle tilalle todella tärkeää.

Kun Ninna ja lapset menevät nukkumaan, Tuula jää valvomaan heitä. Hän katselee vierekkäin nukkuvia Ninnaa ja Venniä:

Voi olla, että hän nousee tuosta. Tai sitten ei. Voi olla, että Luke ja Venni palaavat joskus omaan kotiinsa, mutta minä en luovu heistä, en päästä irti, pysyn mukana vaikka väkisin. (OT 286)

Lainauksessa tulee hyvin ilmi Tuulan hahmon raskas luopumisen tuska myös sijaislapsista. Hän ei aio luopua heistä, vaikka nämä palaisivat omaan kotiinsa myöhemmin. Tämä tuntuu olevan ristiriidassa sen kanssa, että Tuula on pyytänyt Ninnaa päästämään irti lapsistaan. Omassa tulkinnassani olen sitä mieltä, että kyse ei ole samanlaisesta irti päästämisestä kuin Ninnan tapauksessa. Ninnan hahmon äitiyden kokemuksen tilassa irti päästäminen on vaikeampaa, koska lapset ovat biologisesti omia. Tällöin Ninnan täytyy paitsi hyväksyä se, että Tuulan hahmo äidittää hänen lapsiaan kuin omia biologisia lapsiaan ja lapset ovat omassa eleyssä tilassaan hyväksyneet sen. Ninnan hahmon kuvauksessa on selvää, ettei Tuulan äitiyden hyväksyminen ole hänelle omassa äitiyden tilassaan helppoa. Ninnan kiintymyksenosoitukset lapsiaan kohtaan ovat fyysisiä, ja ne ovat vaikuttaneet Tuulan hahmon mielestä kovin teennäisiltä ja esitetyiltä. Tarinan suodattuessa Tuulan hahmon kautta, emme voi olla aivan varmoja siitä, että ovatko nämä hellyydenosoitukset aitoja vai Ninnan hahmon korostamista siitä, että hänkin rakastaa edelleen lapsiaan.

Seuraavassa alaluvussa pohdin väkivallan ja muiden laiminlyöntien vaikutuksia äitiyden kokemuksen tilaan. Se vaikuttaa hänen äitiyden tilaan horjuttavasti, sillä se tekee kodin tilasta turvattoman. Väkivallan näkeminen ja kokeminen kotona vaikuttaa väistämättä myös lapsiin, joten en voi olla ohittamatta heitä käsitellessäni sitä. Väkivaltaa kytkeytyy sitä kokevan perheen arkeen tavoilla, joista on vaikea päästä myöhemmin eroon.

3.2 ”Entä jos rakastaa?” – Äitiyden kokemus väkivaltaisessa tilassa

Tässä alaluvussa käsittelen perheväkivaltaa osana Ninnan hahmon äitiyden kokemuksen tilaa. Väkivallan ja laiminlyöntien äidille aiheuttama trauma ulottuu myös sitä näkemään ja/tai kokemaan joutuvat lapset.. Luke ja Venni ovat todennäköisesti molemmat todistaneet väkivaltaa, mutta vain Luke avautuu näkemästään Tuulalle. Luke yrittää selvästi käsitellä näkemäänsä ja piiloutuu ”koviksen” roolin taakse. Pohdin tässä luvussa myös Tuulan ja Ninna välistä äitiyksien kokemusten välistä vuorovaikutusta liittyen juuri perheväkivaltaan ja siitä irrottautumiseen.

Parisuhdeväkivallan tapahtumapaikkana on yleensä oma koti, ja tekijänä oma kumppani. (Husso 2001, 13). Ninnan päihdehuuruiseen elämään väkivalta on astunut, kun hän on eronnut lastensa isästä Alista. Uusi poikaystävä, joka tunnetaan romaanissa nimellä Sakke, on osoittautunut väkivaltaiseksi Ninnaa ja lapsiakin kohtaan. Ali ei ollut väkivaltainen Ninnaa kohtaan ainakaan fyysisesti tai mitään siihen viittaavaa romaanissa ei tule ilmi. Sakke on puolestaan Härkösen romaanissa kasvoton hahmo, sillä häntä ei kuvailla ulkonäöllisesti laisinkaan. Romaanin tilanteessa Ninna on viimein onnistunut katkaisemaan suhteensa Sakkeen, mutta se ei ole ollut Ninnan hahmolle mitenkään helppoa. Väkivaltaa ei juuri romaanissa juurikaan kuvailla kuin muutamien lyhyiden, Ninnan ja Luken hahmojen kerronnassa ilmi tulevien väkivallantekojen aikana. On syytä muistaa, että nämäkin lyhyet kohtaukset suodattuvat jälleen Tuulan hahmon kautta.

Parisuhdeväkivaltaa käsittelevässä lähdemateriaalissani keskitytään lähes täysin naisten kokemaan väkivaltaan ja tutkimukseni aiheen huomioon ottaen keskityn juuri Ninnan hahmon ja tämän lasten kokemaan väkivaltaan. Tämä ei sulje pois sitä tosiasiaa, että myös miehet voivat olla parisuhdeväkivallan uhreja, mutta tämän tutkimuksen kontekstissa keskityn naisten kokemaan väkivaltaan. Väkivalta ketään kohtaan on aina tuomittavaa, oli uhri parisuhteessa kumpi tahansa. Usein päihdehuuruuisissa perheissä parisuhdeväkivalta on molemminpuolista. Parisuhteessa tapahtuva väkivalta ei ole aivan samanlainen kokemus kaikille sen kohteena olleille naisille. Joillekin kumppanin väkivaltaisuus tulee täytenä yllätyksenä, mutta jotkut sanovat tottuneensa miehen väkivaltaisuuteen ja sillä uhkailuun jo lapsuudessaan ja näin pitäneet sitä lähes väistämättömänä pahana parisuhteessa. (Husso 2001, 79.) Ninnan hahmon tottumisesta väkivaltaan emme voi romaanin puitteissa tietää, mutta omassa tulkinnassani Saken väkivaltaisuus on todennäköisemmin tullut Ninnalle yllätyksenä. Husson tutkimusaineistossa päihteidenkäyttö on ollut enemmän miesten ongelma, mutta myös jotkut

hänen haastattelemansa naiset ovat itsekin ajautuneet päihdeongelmiin joko suhteessa ollessaan tai siitä irrottauduttuaan (2001, 89).

- Se katto mua niin hellästi aina kun se oli hakannu mua, Ninna sanoo ja näyttää äkkiä haaveelliselta teiniltä.
- Se kyseli että ”rakas miten kävi?” Ihan ku mua olis hakannut joku ihan muu. Mä todella tunsin että se rakasti mua silloin. Ymmärrätsä? (OT 280)

Väkivaltaa kohdanneet naiset tulkitsevat väkivaltaisen miehensä anteeksi anelut ja hyvittelyt osoitukseksi siitä, että kyseiset miehet ovat pohjimmiltaan helliä, rakastavia ja rakastettavia ihmisiä. Väkivaltaisuus on vain jonkin ulkopuolisen pahan, kuten stressin tai alkoholin, aiheuttama poikkeustila. Väkivallan normalisoitumista osaksi parisuhdetta edesauttaa osaltaan myös se, että fyysinen väkivalta ei ole jatkuvaa vaan ikään kuin syklistä. Rakkauden ja väkivallan ilmaukset vuorottelevat ajallisesti ja tilallisesti. Sama ihminen voi käyttäytyä samassa parisuhteessa ja samassa tilassa ajallisesti vaihdellen kuin rakastava kumppani ja raivokas pahoinpitelijä. (Husso 2001, 74.) Lainauksessani oleva Ninnan kuvaus Sakesta pahoinpitelyn jälkeen on juuri edellä Husson kuvailema tilallinen ja ajallinen vuorottelu. Ensin Sakke on pahoinpidelty Ninnaa, ja sitten ikään kuin katkaisimesta painettuna Sakke onkin alkanut hoivata Ninnaa, ihan kuin joku muu olisi toteuttanut väkivallan.

- Ja se oli ihana sängyssä. Kun me rakasteltiin niin mä unohdin kaiken. Senkin että mä oon olemassa. (OT 280)

Kuten jo aiemmin kävi ilmi, suurin osa naisiin kohdistuvasta väkivallasta tapahtuu läheisissä suhteissa. Pahoinpitely ja väkivalta liittyvät siten keskeisesti parisuhteeseen, myös sukupuoleen ja seksuaalisuuteen, eli eroottiseen suhteeseen ja romanttiseen rakkauteen, ja niihin kytkeytyvään eroottis-romanttiseen tarinaan. (Husso 2001, 97–98.) Husson mukaan tämä eroottis-romanttisen rakkauden narratiivi on varsin kulttuurisidonnainen ilmiö, mutta sen vaikutuksen voivat olla yhteiskunnallisesti kauaskantoisia (2001, 99–100). Tällainen narratiivi voi peittää ja naamioida valtasuhteita, ja toimia siten yhteiskunnallista järjestystä tukevana voimana. Se voi olla toki myönteistä, mutta samalla se voi vaikeuttaa ”rakkauden” nimissä tehtyjen väkivaltarikosten ratkaisua ja ennaltaehkäisyä. (Husso 2001, 101.) Tällainen eroottis-romanttinen narratiivi on nähtävissä myös Ninnan kuvauksessa rakastelustaan Saken kanssa. Hänen mukaansa Saken kanssa rakastelu saa hänet unohtamaan oman olemassaolonsakin, mutta hän joutuu kohtaamaan väkivaltaa suhteessa. Kyse on siis eroottis-romanttisesta narratiivista, jossa Ninna saa väkivallan varjossakin seksin muodossa tulevaa rakkautta ja

hellyyttä. On siis helppo ymmärtää, miksi Ninna on ottanut Saken takaisin perheensä elämään aina uudelleen, vaikka tietää väkivallan jatkuvan:

- Mikset sä lähteny heti kun se ekan kerran löi sua tai lapsia? kysyn.
 - Se on helppoa sanoa ulkopuolelta, Ninna tuhahtaa. – Mut se lähteminen ei oo niin helppoa.
 - Ei tietenkään. Mut pitää lähteä silti.
 - Entä jos rakastaa?
- En viitsi vastata. Rakastaa. Jos rakastaa ihmistä joka ei ole rakastamisen arvoinen, ei ole itsekään ihminen. Ainakaan äiti ei ole. (OT 280)

Väkivaltaisesta suhteesta irrottautuminen tapahtuu harvoin nopeasti tai vaivattomasti. Sitä hidastavat oleellisesti parisuhdeväkivallan kieltäminen tai ulossulkeminen, ja sen häpeäminen ja salaaminen. Husson aineiston naiset usein tulkitsevat väkivallan ja sen uhan suhteessa johtuvan omasta käytöksestään tai sitten miehen äärimmäisestä rakkaudesta tai mustasukkaisuudesta johtuvaksi. (Husso 201, 297–299.) Tämä käsitys vain hidastaa väkivaltaisesta suhteesta irrottautumista. Ninnan kysymys siitä, ”entä jos rakastaa?” voidaan tulkita hyvin tyypilliseksi ajatukseksi irrottautumisprosessissa. Tuulan hahmon sisäisessä puheessa ajatus siitä, ettei ole itsekään ihminen, jos rakastaa ihmistä, joka ei ole rakastamisen arvoinen. Lisäys siihen, ettei ainakaan nimenomaisesti äiti ole, on tulkittavissa siten, että äidin pitäisi puolustaa ja suojella lapsiaan väkivallalta, ja lähteä väkivaltaisesta suhteesta heti, kun väkivalta kohdistuu itseen tai lapsiin.

Marita Husso on tutkimuksissaan todennut, että väkivaltaa kokeva nainen kyseenalaistaa kodin tilan. Kodin kuuluisi olla sekä konkreettisessa että symbolisessa merkityksessä ihmiselle yhdessä elämisen tila, joka on määritelty rakkauden, turvan ja suojan takaajaksi. Parisuhteessa tapahtuva väkivalta hämärtää tämän tilan ja se tekee sitä kokevista naisista ikään kuin kodittomia. (Husso 2001, 49.) Se pakottaa muuttamaan väkivallan uhrien suhtautumista paitsi itseensä, myös koko ympäristön tilaan. Tämän kodin turvallisen tilan muuttuminen on traumaattista, erityisesti lapselle. Romaanissa Luke avautuu kerran väkivallan kokemuksistaan:

- Pian Roope raottaa kodinhoitohuoneen ovea.
- Kelaa äiti, Luken isäpuoli hakkas sitä vyöllä niin et se roikotti sitä pää alaspäin mut silti Luke ei itkeny.
- Minulle tulee kylmä.
- Luke tuutko vähän käymään täällä, huudan. Myös Luke ilmestyy ovelle. Roope jää uteliaana viereen.
 - Toista ihmistä ei saa lyödä, hän sanoo.
 - Mut kaikki lyö vaan, Luke vastaa. (OT 200)

Väkivalta on muuttanut Luken hahmon turvallista kodin tilaa. Tällöin Luke itse on joutunut Saken tekemän väkivallan kohteeksi. Luken hahmolle on muodostunut jo ajatus siitä, että ”kaikki lyö vaan”. Tulkitsen tämä niin, että Luke on mahdollisesti nähnyt ja kokenut väkivaltaa uuden isäpuolensa taholta jo melkein Ninnan ja Saken parisuhteen alusta. Lukijalle ei kerrota, kauanko Sakke on ollut Ninnan ja lasten elämässä, mutta olettaisin, että väkivalta on päihteidenkäyttöön kannustavassa tilassa tullut mukaan parisuhteeseen varsin nopeasti. Luke on avautunut tapahtumistaan (lähes) ikäiselleen Roopelle. Lukijalle ei selviä, mistä tämä Luken avautumiseen johtanut keskustelu Roopen kanssa on saanut alkunsa, mutta omassa tulkinnassani kyseessä Luken luottamuksen osoitus Roopelle. Lopulta Luke suostuu jatkamaan asian kertomista myös Tuulalle:

- Kerroitko sä sun äidille siitä? Hän kohauttaa harteitaan.
- Miks mä niin olisin tehny? Sehän tiesi. Sakke hakkas meitä kaikkia. Hän näyttää äkkiä ylpeältä.
- Kerran se potki äitiä kun äiti makas lattialla. Äiti näki et mä näin ja se sano että ei sun oo pakko kattoo, mee omaan huoneeseen.
- Okei.
- Se potki tosi kovaa, sillä oli kengät jalassa. ---
- No menitkö sä pois?
- Menin mut sit mä niinku ajattelin että mun täytyy tehdä jotain. Mut en mä uskaltanu. ---
- Kosketan kämmenselälläni hän poskeaan. Hän antaa minun tehdä niin.
- Voinks mä mennä? hän kysyy.
- Voit.
- Jään istumaan sängylle. Kurkkuani kuristaa. He tuovat tänne maailman, josta minä en tahdo tietää mitään. (OT 201)

Tuula kuvailee Luken kerrontaa, että ”aivan kuin hän selostaisi minulle jonkun toimintaelokuvan juonta” (OT 201). Siinä missä 5-vuotias Venni yrittää käsitteellistä äidittävien hahmojen nimityksiä, yrittää Luke selvästi kielellistä näkemäänsä ja kokemaansa väkivaltaa käsitetyssä tilassaan. Väkivallan kielellistäminen muistuttaa Tuulan näkökulmasta toimintaelokuvan juonta, vaikka tietää, että Luke on nähnyt äitinsä kohdistuvan väkivallanteon. Luken hahmo tuntee, että hänen olisi pitänyt auttaa äitiään ja tehdä jotain. Luken kertomassa kohtauksessa on huomattava, että Ninna on yrittänyt suojella Lukea väkivallan näkemiseltä pyytämällä tätä menemään tilanteesta pois. Tilanteen näkeminen ja sen aiheuttama voimattomuus vaivaavat Luken käsitetyssä ja eletyissä tilassa. Luken kertoma vaikuttaa myös kuuntelijana olevan Tuulan käsitettyyn tilaan, sillä lapsiin kohdistuva väkivalta vaikuttaa negatiivisesti hänen käsitettyyn tilaansa. Se jää kummittelemaan Tuulan mieleen, ja hän myöhemmin pohtii kuulemaansa Harrille:

- Mä en saa sitä kuvaa mielestäni, tunnustan Harrille. – Että pientä poikaa roikotetaan jaloista ja hakataan ku eläintä.
- Harri sivelee liukasta reittäni hellästi.
- Kulta. Se ei voi vahingoittaa Lukea enää. Ajattele sitä. Nyt se on turvassa.
- Mutta jos ne viedään sinne takas ja tapahtuu samanlaisia asioita uudelleen. ---
- Se suttupillu anto sen kaiken tapahtua. Miten äiti voi olla niin heikko että ei jätä sellasta väkivaltasta mulkkua? (OT 202–203)

Luken kertoma väkivaltatilanne jää Tuulan mieleen niin voimakkaasti, että hän ei saa sitä mielestään. Tuulan hahmon käsitetty tila yrittää jäsentää kuulemaansa nisäkkäällisyyden kautta, sillä Luke näyttäytyy hänen käsitetyssä tilassaan pahoinpideltynä eläimenä, joka pitää pelastaa. Tulkitsen tämän Tuulan hahmon yritykseksi etäännyttää kuulemansa aiheuttamaa mielikuvaa siitä, että pientä lasta pahoinpidellään. Samalla hän tuntee jälleen inhoa ja vihaa Ninnan hahmoa kohtaan, koska Ninna on ”antanut sen kaiken tapahtua”. Kyse on todennäköisesti Husson aineiston mukaan väkivallan ulossulkemisesta tai sen kieltämisestä. Kyse ei ole pelkästään tietoisesta väistelemisestä, vaan myös tiedostamattomasta torjunnasta. (2001, 71.) Ninna on ehkä torjunut mielessään sen, että Sakke on kohdistanut väkivaltaa myös Lukeen tai ei ole omin silmin nähnyt Luken kuvailemaa väkivaltatilannetta. On siis tietyssä mielessä totta, että Ninna on ”antanut sen kaiken tapahtua”. Väkivaltaisessa suhteessa on melko yleistä, että väkivallan vastustamisesta tai itsensä puolustamisesta väkivalta voi julmistua. Husso siteeraa Anne Campbellia (1993), joka selventää, että kulttuurisamme miehet saattavat tulkita naisten aggressiivisen käytöksen haasteeksi omalle asemalleen. (2001, 187.)

Tuulan hahmon ajatuksissa on huomattava, että Tuulan hahmo ei viittaa vain siihen, että nainen ei lähde väkivaltaisesta suhteesta, vaan nimenomaan ettei äiti lähde ja ”jätä sellasta väkivaltaista mulkkua”. Kuten aikaisemmin Husson aineistossa on tullut ilmi, väkivallan ulossulkeminen ja kieltäminen hidastavat väkivaltaisesta suhteesta irrottautumista huomattavasti. Joissain tapauksissa juuri äidin onkin vaikeampi lähteä väkivaltaisesta suhteesta, sillä sosiaalinen paine perheen yhdessä pitämiseen on kovempi. Ninna kertoo Tuulalle, että lastensa huostaanoton jälkeen hän on vajonnut syvään masennukseen:

- Ninnan suu vääntyy.
- Sit mä olin yksin ja ihan pihalla. Sakke ei jaksanut kattoo mua siinä kondiksessa. Se jätti mut enkä mä sitä. ---
- Mä vaan makasin päiväkausia sängyssä. Välillä mä pelkäsin että mä kuolen. Ja välillä mä pelkäsin etten mä kuolekaan. (OT 282)

Tieto siitä, että nimenomaan Sakke on jättänyt Ninnan, eikä päinvastoin, on varmasti ollut Ninnan hahmolle koettelemus lasten huostaanoton jälkeen. Omien sanojensa mukaan Ninna

”on yksin ja ihan pihalla”, mikä luennassani osoittaa, ettei Sakke ole ollut Ninnan tukena huostaanoton tapahtuessa, vaan lähtenyt jättäen Ninnan yksin kaikkien raastavien ja vaikeasti käsiteltävien tunteiden kanssa.

Hiljaisuus. Vain kiuas naksuu. Tässä me istumme pienessä tilassa mahdollisimman kaukana toisistamme. Voi meitä. (OT 282)

Kun Tuula ja Ninna istuvat keskenään saunassa, sauna muuttuu heidän välillään tilaksi, jossa heidän äitiyden tilansa kietoutuvat toisiinsa. Sauna on ilmeisen pieni tila, jossa he yrittävät olla mahdollisimman kaukana toisistaan samassa tilassa. Tuulan tokaisu ”voi meitä” on tulkinnassani tärkeä kohta, koska tässä hetkessä Tuulan hahmo näkee itsensä ja Ninnan ikään kuin ulkopuolelta. Molemmilla on rankkoja kokemuksia, joista he eivät toistaiseksi kykene puhumaan keskenään. Tämä saunakohtaus on tärkeä osa Tuulan ja Ninnan hahmojen äitiyksien tilojen yhteen kuroutumisessa. Jo pelkästään pronomini ”meitä” paljastaa, että Tuulan ja Ninnalle välille on syntymässä keskusteluyhteys. Sitten Tuula kertoo Ninnalle (ja lukijalle), että on melkein pudottanut vauvaikäisen Roopen humalassa sylistään. Päihteitä käyttänyt Ninna vain tuhahtaa, mutta tämä paljastus myös selvästi vetää yhtäläisyyksiä heidän äitiyksiensä kokemusten tilaan:

– Tajuatsä että mä voisin olla lapsenmurhaaja. Jos mä en olis saanut sitä kiinni niin sen kallo olis voinu murtua sitä kivilattiaa vasten. Annan itseni ajatella sitä mahdollisuutta pitkästä ajasta. Se tuntuu yhtä pahalta kuin ennenkin. Ja samalla olen varma että juuri Ninnalle se piti kertoa, nyt. (OT 283)

Tuulan hahmon varmuus siitä, että hänen pitää kertoa tämä vaikea tapahtuma juuri Ninnalle ja juuri sillä hetkellä, on luennassani hyvin tärkeä hetki. Tuulan hahmon kokemus siitä, että voi jakaa äitiytensä kokemuksia Ninnan – toisen äidin – kanssa kuroo näiden kahden hyvin erilaisen äidin kokemuksia lähemmäs toisiaan. Kun nämä kaksi äitiä ovat tunnustaneet toisilleen painavia asioita. Tuula on tunnustanut hoitaneensa lastaan humalassa, mikä tavallaan ”laskee” hänet Ninnan kaltaisen päihteitä käyttävän äidin tasolle. Ninna puolestaan kertoo, ettei koskaan juonut alkoholia lastensa ollessa vauvoja. Omassa luennassani tämä hetki on eräänlainen tasapainon löytämisen hetki. Kumpikaan heistä ei sovi välttämättä äitiyden instituution määrittelemään muottiin siitä, millainen äidin pitäisi olla. Heidän äitiyden kokemuksen tilansa alkavat muuttaa toinen toisiaan. Keskustelun edetessä heidän välillään on hetken aikaa jonkinlainen yhteysymmärrys siitä, miten tästä eteenpäin:

– Ninna, sanon lepyttelevästi.

- Mitä?
- Mä pyydän sulta yhtä asiaa. Todella pyydän.
- No?
- Päästä irti. Anna Vennille ja Lukelle lupa tuntea tämä talo niitten kodiksi.
- Niin.
- Sä et pysty olemaan niille turva. Ainakaan nyt. Anna mun olla. Ole kiltti. (OT 281)

Tuulan hahmon pyyntö Ninnalle, että tämä päästäisi irti lapsistaan, on hyvä esimerkki Tuulan ja Ninnan äitiyden kokemuksen tilojen vuorovaikutuksesta. Ninna on aikaisemmin tunnustanut Tuulalle, että pelkää lastensa unohtavan hänet. Irti päästäminen ei ole hänelle helppoa. Tuulan äitiyden kokemuksessa Ninnan hahmo alkaa muuttua huostaanottavasta, suojeltavasta lapsihahmosta aikuiseksi, vertaiseksi äidiksi. Ninnan hahmosta alkaa nousta esiin äiti, jonka näkemyksiä Tuulan on hyvä kunnioittaa ja tukea omassa äitiydessään. Ninnan äitiyden kokemuksessa Tuulan hahmo muuttuu vähemmän uhkaavaksi hänen omalle äitiyden tilalleen. Tuulan pyyntö Ninnalle siitä, että tämä ”päästäisi irti” ja antaisi lastensa ottaa vastaan Tuulan hahmon äidittäminen on Ninnan äitiyden kokemuksessa todella iso pyyntö. Tuulan hahmon pyynnön toteutuessa on Ninnan äitiyden tilan täytyy muuttua radikaalisti, kun hänen täytyy hyväksyä käsitetyssä ja eletyissä tilassaan, että lapset eivät asu tällä hetkellä asu hänen luonaan, mutta hän on edelleen lastensa äiti, omaäiti. Vieraileva tähti, joka on kuitenkin aina olemassa lastensa elämässä, vaikka ei aktiivisesti asukaan lastensa kanssa.

Seuraavassa kappaleessa syvennyn äiti – tytär -suhteisiin, joka vaikuttavat sekä Tuulan että Ninnan hahmojen äitiyksien tiloihin. Painotan erityisesti Tuulan ja hänen äitinsä vaikeaa suhdetta, mutta pohdin myös Ninnan sekä hänen äitinsä Soilen suhdetta. Soile tekee romaanissa vain lyhyen esiintymisen, mutta hänen Ninnan hahmosta kertomansa avaa meille uusia näkökulmia myös Ninnan äitiyden kokemuksen tilaan.

4. Sukupolvien ja sukupuolien välisiä

4.1 Äidit ja tyttäret

Tässä luvussa keskityn tarkastelemaan romaanin äitien ja tyttärien välistä jatkumoa, ja sen vaikutusta äitiyden kokemuksen tilaan. Äiti–tytär -suhteiden ja äitiyden kokemuksen tilan välissä on sukupolvien välisiä eroja, jotka tulevat näkyviksi äidin ja tyttärien välisinä ristiriitoina. Keskityn tässä alaluvussa erityisesti Tuulan ja äitinsä suhteeseen, mutta pohdin myös Ninnan ja hänen äitinsä Soilen suhdetta. Ninnan ja Soilen väliset suhteet jäävät hiukan hämäräksi ja Soilen kertomiksi. Nämäkin tapahtuvat suodattuvat jälleen Tuulan hahmon kautta, joten emme voi saada täysin yhtenäistä kuvaa Ninnan ja Soilen äiti–tytär -suhteesta. Toisessa alaluvussa 4.2 pohdin romaanin isähahmojen, Harrin ja Alin, kautta äitimisen käsitteen venyvyyttä ja eri ulottuvuuksia.

Tuulan ja hänen äitinsä Lailan suhde on vaikea. Tosin Laila vaatii, että häntä kutsutaan Lilaksi, joten käytän tässä tutkielmassani nimeä Lila, kun puhun Tuulan äidistä. Lila pitää itseään taiteilijana. Hän on ”itse pyrkinyt turhaan teatterikouluun, roikkunut sitten aikanaan harrastajaryhmissä ja luisunut vähitellen teatterin lippukassaksi.” (OT 30) Äidin alkoholinkäyttö on usein Tuulan lapsuudessa riistäytynyt käsistä, ja Tuula on jäänyt usein yksin kotiin vanhempien lähtiessä kapakkaan. Lila ja hänen nimettömäksi jäävä muusikkomiehensä eli Tuulan isä eroavat Tuulan ollessaan noin kymmenvuotias. Myös isäänsä Tuulalla on varsin etäiset välit, eikä hän juuri mainita romaanissa kuin joissain Tuulan hahmon muistoissa. Tuula on kokenut lapsuudessaan selviä laiminlyöntejä äitinsä taholta, ja ne ovat jättäneet jälkensä Tuulan äitiyden kokemuksen tilaan.

Päivi Lappalainen pohtii artikkelissaan äitien ja tyttärien välisiä suhteita. Niissä (nais)päähenkilöt kapinoivat vieraiksi kokemiaan naiseuden malleja vastaan. Kapinan kohde on oma äiti, joka on tuon naiseuden mallin ruumiillistuma. (Lappalainen 1996, 66.) Lappalainen muistuttaa, että usein äidin ja tyttären tematiikkaa käsittelevä kirjallisuus on kirjoitettu tyttären näkökulmasta. Äiti itsessään on useimmiten mykkä, tai sitten äidin ja tyttären välillä ei ole yhteistä kieltä (1996, 66). *Onnen tunti* -teoksessa Tuulan äidin hahmo pääsee itse ääneen vain muutamia kertoja. Silloinkin kerronta on Tuulan hahmon näkökulmasta, mutta äidin hahmo ei ole kokonaan mykkä. Voidaankin oikeastaan sanoa, ettei Tuulan ja äitinsä välillä ole yhteistä kieltä, jolla kommunikoida yhdessä.

Äiti on tyttären naisidentiteettiroolimalli, johon tyttärellä on erikoinen suhde. Äiti ja tytär häpeävät toisiaan erityisellä tavalla, jolloin tyttären on erottautua äidistään. Omaan äitiin kohdistuva monimutkainen ”hävettävä häpeä” on Parente-Čapková’n mukaan tärkeä osa tyttären kapinassa äitejä vastaan erityisesti naisten kirjoittamassa kirjallisuudessa. (2011, 226–227.) Nykykirjallisuudessa äidin edustama nainen ei ole aina konservatiivinen, vaan äitejä esitellään myös perinteisen systeemin kyseenalaistajina. Tällöin voidaan kysyä, rakentuuko tyttären kapina eri tavalla vai voiko häpeä lakata olemasta? (Parente-Čapková 2011, 227.) Tuulan ja hänen äitinsä välit ovat varsin klassinen esimerkki äitiään vastaan kapinoivan tyttären tarinasta. Roolit kapinoinnista vain ovat kääntyneet toisinpäin, jolloin Lila itse on taiteilija, suurpiirteinen ja perinteistä naisen mallia vastaan kapinoiva nainen. Tuula taas tahtoo palata perinteisempään naisen rooliin, ja olla ”tavallinen”. Jopa Tuulan oma nimi on herättänyt äidin ja tyttären välillä närää, kuten Tuula kertoo:

- Mikä sun toinen nimi on? Venni kysyy.
- Eleonoora. Isä halus musta Tuulan ja äiti Eleonoora ja ne anto mulle molemmat nimet. Äiti olis halunnut kutsua mua Eleonoraksi ku se oli sen mielestä taiteellinen nimi, mutta mä halusin olla Tuula. Se yritti tosi sinnikkäästi mutta mä en suostunut muuksi kuin Tuulaksi. (OT 157)

Tuulan kapinointi äitiään vastaan on siis alkanut hyvin nuorena. Jälleen Tuula vastustaa äitinsä halua taiteellisuuteen haluamalla, että hän kutsutaan Tuulaksi, ”taiteellisen” Eleonooran sijaan. Lukijalle ei tosin kerrota, kauanko Tuulan kuvaama äidin sinnikäs yritys on jatkunut.

Lilan äitiyden kokemuksen tilaa on vaikea arvioida, sillä useimmat hänen äitiyden kokemuksensa suodattuvat Tuulan muistojen kautta. Äidin ja tyttären välillä on ollut erimielisyyksiä, kateutta ja inhoakin jo silloin, kun Tuula on ollut lapsi:

Onneksi minusta tuli sentään melko kaunis. Äidistä oli selvästi mukavaa esitellä minua ihmisille. Hän lähetti kuvan mallitoimistoon, haaveili että pääsisin lapsimalliksi johonkin Anttilan katalogiin. Kun kasvoin naiseksi, ulkonäköni ei ollut enää pelkästään hyvä asia. Minä olin kilpailija. En tahtonut millään uskoa, että äiti voi kadehtia tytärtään. Mutta eihän hän ollutkaan samanlainen kuin muitten äidit. (OT 31)

Lilan suhtautuminen omaan tyttärensä on selvästi kaksijakoinen. Toisaalta hän toivoo, että hänen kauniin lapsensa kauneus huomattaisiin, mutta tyttären kasvaessa naiseksi, hänestä tuleekin uhka hänen omalle ulkonäölleen. Tuulan on vaikea käsittää, miksi hänen äitinsä kadehtii häntä.

Tuulan suhtautuminen Lilan taiteilijuuteen on usein vaivaantunut ja jopa ivallinenkin. Hän pitää äitiään eräänlaisena muka-taiteilijana, joka esiintyy suurempana kuin onkaan. Kun ovet Teatterikorkeakouluun eivät ole avautuneet, Lila on performoinut kotonaan tehden siitä tilan, jossa hän on pääesiintyjä:

Minkä esiintyjän maailma hänessä menettikään. Suuri persoonallisuus näivehtyi teatterin lippukassakopissa. Vastapainoksi äiti esiintyi kotona. Hän esitti aina vieraille omia runojaan dramaattisesti taukoja venyttäen. Humoristisissa kohdissa hän hymyili vinon ujosti kuin prinsessa Diana vihkipäivänään. Ja kun hän tavoitteli ironiaa niin jumalauta se tavoittelu ei jäänyt keneltäkään huomaamatta. (OT 85)

Tuulan hahmon kerronnassa otetaan usein etäisyyttä äitiin. Tuula sanoo hetkessä ääneenkin, että hänestä tuntuu, ”että mun kaikki energia menee siihen, että yrittää olla erilainen äiti kun oma oli” (OT 28). Tuossa toteamuksessa voi oikeastaan nähdä tiivistetyn version Tuulan ja hänen äitinsä suhteesta. On siis varsin ilmeistä, että Tuulan hahmo yrittää lähes jatkuvasti ottaa pesäeroa omaan äitiinsä. Päivi Lappalaisen mukaan tyttären onkin kapinoitava jatkuvasti samaistumista vastaan, jotta hän voi eron ja erilaisuuden kautta luoda itselleen identiteetin. Äiti ja tytärtä yhdistää aina biologinen samanlaisuus (1995, 69). Ompelijana työskentelevä Tuula muistelee, miten hänen äitinsä suhtautui hänen ompeluharrastukseensa:

Äiti kierrätti minua aikoinaan taiteellisissa harrastuksissa ja toivoi viimeiseen asti, että minussa olisi luovuutta. Mutta ei minussa ollut sellaista luovuutta, joka olisi hänelle kelvannut. ---
 Minä aloin ommella vaatteita, Leenan äiti ompeli paljon ja opetti minutkin. ---
 Sitä äiti ei katsonut luovuudeksi. Kunnes hän sitten keksi, miten saisi ututettua kykyni taidemaailmaan.
 – Sähän voit ruveta vaikka teatterin pukusuunnittelijaksi, hän intoili.
 – Mä en halua olla teatterin kanssa enää missään tekemisissä, minä ilmoitin.
 – Miten niin et? Sä oot kasvanu teatterissa, siellä on sun juuret!
 Eikä ole, minä ajattelin. Eikä ole muuten sinunkaan. (OT 30–31)

Tuulan hahmon muistoissa äiti on yrittänyt saada Tuulan innostumaan teatterimaailmasta, joka on hänelle niin tärkeä. Tuula on tyttären asemassa halunnut kieltää paitsi oman kiinnostuksensa teatteriin, että myös äitinsä. Ajatteleamalla, etteivät hänen eikä hänen äitinsä ”juuret” ole teatterissa, vaikka äiti niin kovasti haluaa ajatella, hän kieltää myös äitinsä.

Lila siis yrittää etsiä tyttärestään ”luovuutta”, joka kohtaisi hänen ajatuksensa luovuudesta. Tuula taas itse kertoo halunneensa tehdä ”tavallisia vaatteita tavallisille ihmisille” (OT 31). Jälleen kerran Tuula haluaa kapinoida äitinsä naisen ”taiteilijan” mallia vastaan, ja toteuttaa omia taitojaan omalla tavallaan tekemällä tavallisia vaatteita.

On varsin selvää, että alkoholi on näytellyt suurta roolia Tuulan lapsuudessa. Lilalla on romaanin aikana jonkinlaisia alkoholiongelmia ja välillä juominen on lähtenyt käsistäkin. Tuulan häpeän tunteet äitiään kohtaan kohdistuvat usein juuri alkoholiin. Romaanin loppupuolella Lila saapuukin yllätysvierailulle Tuulan krapulaiseen aamuun.

Huomaan vasta nyt, että hänen silmänsä ovat punareunaiset. Kankkunen. Se on ainoa asia, joka meitä yhdistää. Olen hetken hänen tyttärensä. (OT 254)

Tuulan ajatus siitä, että hän on vain hetken äitinsä tytär sillä hetkellä, kun he molemmat ovat krapulassa. Palaamme taas äidin ja tyttären väliseen hävettävään häpeään sekä samanlaisuudesta irti pyristelyyn. Tuossa hetkessä Tuula kokee, että hän ja äiti ovat lähempänä toisiaan krapulaisina. Traumot laiminlyönneistä, jotka ovat lähinnä seurausta äidin alkoholin käytöstä, tulevat nyt jälleen Tuulan mieleen. Alkoholin käyttö ja äidin hahmo kulkevat Tuulan sisäisessä puheessa käsi kädessä.

Tuulan ja hänen äitinsä välillä oleva yhteisen kielen puuttuminen näkyy myös suhtautumisena seksuaalisuuteen. Äidin suhtautuminen omaan naiseuteensa ja seksuaalisuuteensa on ollut varsin vapaata. Hän on kirjoittanut varsin rohkeita runoja, joita on esittänyt kotona. Tuulan muistoissa seksuaalisuuteen liittyvä muisto ei ole kovin miellyttävä:

En muista oman äitini olleen koskaan humalassa hauska, vaikka hän itse niin kuvitteli. Kerran hän piirsi kännipäissään Mollamaijalleni mustalla tussilla häpykarvat ja esitteli sitä vierailleen räkäisesti nauraen. Heitin nukan roskeen heti seuraavana aamuna. Se oli raiskattu ja häväisty ja lopullisesti pilalla. (OT 160)

Tuulan äidin hahmon seksuaalisuus ja alkoholi tuntuivat nekin kietoutuvat yhteen. Omasta mielestään häpykarvojen piirtäminen tyttärensä Mollamaijalle on äärimmäisen hulvatonta, mutta Tuula on kokenut sen eräänlaisena hyökkäyksenä hänen omaa seksuaalisuuttaan kohtaan. Tuulan hahmon silmissä äiti on raiskannut ja häväissyt hänen nukkensa seksualisoimalla sen häpykarvojen piirtämisellä. Mollamaija on ollut lapsen lelu, jolla ei voi enää tämän teon jälkeen leikkiä.

Tuulan kerronnassa korostuu hyvin voimakas halveksunta omaa äitiään kohtaan. Hän ei kuitenkaan sano näitä ajatuksiaan ääneen, vaan ne jäävät kerronnassa kertovan minän sisäiseen puheeseen. Tuulan ja Lilan välisessä dialogissa Tuula toistaa usein äitinsä repliikin jälkeen sanaa ”niin”. Sanalla hän myötäilee äitinsä sanomisia, mutta samalla hänen sisäisessä puheessaan hän ajattelee päinvastaista:

- Mehän ollaan aina oltu läheisiä, kaikki asiat on pystytty puhumaan.
 - Niin.
 - Ei kaikki äidit ja tyttäret puhu. Mutta olihan sulla muutenkin poikkeuksellinen lapsuus.
 - Niin oli.
 - Kaikki ne taiteilijat jotten kanssa sä sait kasvaa.
 - Niin.
- Jumalauta. Miksi minä osallistun tähän teatteriin? (OT 253)

Dialogissa on nähtävissä äidin oma ajattelu asioista, jota Tuula vielä tässä vaiheessa ääneen myötäilee, mutta kapinoo sisäisessä puheessaan. Lukijan annetaan ymmärtää, ettei Lilan kertoma ole totta. Omassa tulkinnassani haluan nostaa esille juuri teatterin tärkeyden Lilan äitiyden kokemuksen tilassa. Teatteri on kuitenkin taidemuoto, jossa näyttelijän täytyy sisäistää roolinsa, eikä esittä itseään. Teatteriteema toistuukin Tuulan muistoissa äidistään, milloin juuri kotona esiintymisenä tai muuten teatteriin liittyvissä muistoissa. Hänen sisäisessä puheessaan tuleva lausahduksensa ”miksi minä osallistun tähän teatteriin?” on yksi käännekohta teatteritematiikan purkamisessa. Tähän kohtaukseen asti Tuula on ollut osa äitinsä ylläpitämää ”teatteria” siitä, millainen äiti ja esiintyjä hän on ollut. Nyt Tuula tekee selvän eron itselleen ja lukijalle siitä, että tämän esiintymisen on loputtava. Tuulan hahmo ei enää suostu esiintymään äitinsä ylläpitämässä teatterissa, vaan päättää vihdoinkin nousta äitiään vastaan myös julkisessa puheessaan.

Nyt äiti kääntyy minuun.

- Mä olen aina ollu aika erikoinen persoona. Myönnä vaan. En jaksa tätä enää. En pysty enää tähän esitykseen.
- Kuule äiti, minä sanon. – Sä olet maailman tavallisin ihminen. Sussa ei oo mitään erikoista.
- Hän kaataan viinilasinsa täyteen suu tiukkana punaisena viivana.
- Mä oon pyytäny että sä sanoisit mua Lilaksi nyt kun sä et oo enää lapsi.
- Kyllä sä olet mulle äiti. Kaikesta huolimatta. (OT 259)

Tuulan äitiyden kokemuksen tilassa hänen äitinsä on hänelle edelleen äiti, vaikka hän ei sitä tahtoisikaan. Lilan kommentti siitä, että hän haluaisi Tuulan kutsuvan häntä Lilaksi, eikä äidiksi, antaa viitteitä siitä, että Lilan äitiyden kokemuksen tila on varsin ristiriitainen. Hän ei halua enää tulla kutsutuksi äidiksi, sillä hän ei enää koe, että hänen tarvitsee äitiä aikuista tytärtään. Tämä ristiriita on mahdollinen toiseenkin suuntaan kohtauksessa, jossa Tuula pyytää Lilaa poistumaan hänen kodistaan:

- Äiti on juonut toisenkin lasinsa tyhjäksi. Hän pyörittelee lasia kädessään ja tuijottaa ikkunasta ulos sulkeutuneen näköisenä.
- Lila. Sun täytyy lähteä, minä sanon.

Puhun äänellä joka ei ole omani. Se ei ole myöskään pikkutyttö. Se on ainoastaan omituisen rauhallinen.

– Harri voi varmaan viedä sut hotelliin.

Äidin silmät repeävät suuremmiksi kuin koskaan. Hän näyttää seinähullulta.

– Siis heitätkö sä äitis tonne yön selkään?

– Ai sä olet taas äiti? Okei. Äiti, mä olen pahoillani mutta mulle riitti nyt. Sun on lähdeittävä täältä. Eikä nyt muuten ole yö. (OT 264)

Tuolla hetkellä Lila muuttaakin mielensä siitä, että hän haluaakin Tuulan kutsuvan häntä äidikseen. Kun Tuula pyytää Lilaa poistumaan, Lila ikään kuin yrittää manipuloida tyttärensä puolelleen ottamalla jälleen äidin roolin. Pääsemme jälleen teatteritematiikkaan, jossa Lila mielellään vaihtelee rooliaan sen mukaan, mikä sopii hänen omiin päämääriinsä, esimerkiksi saada Tuula taipumaan siihen, että hän saa jäädä yöksi heidän kotiinsa. Lilan on Tuulan kerronnassa useinkin pyrkinyt vaihtamaan roolejaan, milloin kommunistista herännäisyyteen, mutta äidin rooli on se kaikkein tärkein. Lila vaihtaa roolihahmoaan salamannopeasti, kun Tuula pyytää häntä poistumaan. Kyseessä on kiero vallankäytön muoto, josta Tuula riuhtaisee itsensä irti kerralla.

Hän katsoo minua hetken lannistuneena. Nousee ylös ja kävelee kiivain askelin eteiseen, paiskaa matkalaukun kannen kiinni ja sulkee laukun, kiskaisee kengät jalkaansa. Ainoa mitä hän voi tehdä yrittää nauttia tästä näytelmästä. (OT 265)

Kun Lila lopulta suostuu lähtemään, hän selvästi vielä yrittää nauttia viimeisestä tähteyden hetkestään, jossa hän on näyttämöllä päähenkilönä. Hänen teatterinsa lavasteet ovat kaatuneet ja naamiot on riisuttu, on vain poistuttava näyttämöltä. Äidin rooli ei enää olekaan suoja tyttären vihaa kohtaan, vaan äiti ja tytär riuhtaistaan toisistaan irti. Tuulan hahmo on vihdoon löytänyt oman äänensä ja nousee äitiään vastaan kaikkien näiden vuosien jälkeen.

Venni nousee ylös ja juoksee syliini.

– Se ei ollu mikään kiva täti, hän toteaa.

– Ei ollukaan, minä sanon. – Se ei tule tänne enää.

Keinutan Venniä sylissäni. Keinutan sylissä itseäni. Sen tytönkö minä halusinkin pelastaa, en ketään muuta? (OT 265)

Lainauksessa on vielä viimeinen silaus sille, että Tuulan hahmo voi tuntea jättäneensä äitinsä lopullisesti. Pitäessään Venniä sylissään, hän tuntee sylissään myös itsensä lapsena. Lapsena, joka olisi tarvinnut äidin hoivaa ja tukea, mutta ei sitä kuitenkaan saanut. Hänen täytyi näytellä Lilan asettamissa rooleissa, mutta nyt roolit ovat vihdoin murtuneet. Vennin vertautuessa Tuulaan itseensä, Tuulan äitiyden kokemuksen tila suuntautuu myös häneen itseensä. Tuulan

hahmo ruumis tuntee Vennin ruumiissa itsensä ja voi vihdoinkin tuntea itsensäkin olevan turvassa kaikelta.

Seuraavaksi käsittelen Ninnan äitiä, Soilea ja hänen suhdettaan tyttärensä. Soile tekee hahmona vain lyhyen esiintymisen, mutta hänen kertomansa Ninnasta avaa myös uusia näkökulmia Ninnan äitiyden tilaan. Kun Luke ja Venni on otettu huostaan, Soile olisi mielellään halunnut olla lastenlastensa sijaisvanhempi, mutta lastensuojelu ei halua toteuttaa sitä. Soilea kuvaillaan näyttävän ”ikäistään nuoremmalta. Hänellä on tummiksi värjäytyt hiukset ja siniset meikittömät silmät”. (OT 267–268) Soilen kotona Tuula kuulee enemmän Ninnasta.

Huomaan kirjahyllyssä Ninnan rippikuvan. Hänen silmänsä on meikattu mustiksi ja hiukset kiharrettu tökerösti. Hän katsoo leuka pystyssä kameraan. Soile huomaan minun katsovan kuvaa.

– Mulla on kolme lasta ja mä kasvatin kaikki samalla tavalla, hän sanoo hiljaa. – Vaan tämä yksi päätti heittäytyä pois kyydistä.

– Ninna on nuorin, Soile jatkaa.

– Miten musta tuntuu että kaikissa kuopuksissa on tuota samaa asennetta? Että muut on vastuussa. Että syy on aina muissa.

– Mä en tiedä. Mä olen ainoa lapsi.

– Se on aina ollu niin keskittymiskyvytön ja levoton. Kaikki jää kesken.

Hän hengittää kiivaasti.

– Millä mä sen olisin kehyksiin pistäny? Sillä on hirvittävän huono arjen sietokykykin. Se ahdistuu ja pitkästyä heti. (OT 269–270)

Kun Soile kertoo omaa versiotaan Ninnasta, oman tulkintani mukaan hänellä on halu kertoa Tuulalle myös toisenlainen tarina Ninnasta. Pääteet ovat ilmeisesti tulleet Ninnan elämään varsin nuorena. Soile myös selvästi purkaa sisällään olevaa syyllisyyttä Tuulalle siitä, että romaanissa ollaan sen tilanteessa. Soilen tytär on menettänyt otteensa arkeen niin totaalisesti, että hänen lapsensa on otettu huostaan ja heidät on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Soilen kertomalla on vaikutusta Tuulan hahmon äitiyden kokemukseen, sillä hän pääsee ensikosketukseen myös Ninnan äitiyden tilan kanssa.

– Kyllä mä olen kattonu peiliin monta kertaa ja tiedän että oon tehny omat virheeni kaikkien lasten kanssa, Soile sanoo.

– Ehkä mä lellin Ninnaa enemmän kun muita, rakastin sen jotenkin veltoksi.

– Aina mä vannoin, että nyt en enää auta. Ja aina mä autoin. Sitten mä viimein lopetin. Enempää ei jaksa ku jaksa. (OT 270–271)

Ninnan elämäntarinan saaminen pois sydämeltä tuntuu auttavan Soilen hahmoa huomattavasti. Lastensuojelun mukaan Soile esimerkiksi maksaa edelleen Ninnan asunnon vuokran, mikä

auttaa huomattavasti Ninnan arjessa. Lukijalle ei selviä, millä kaikilla keinoilla Soile on yrittänyt auttaa tyttärtään, mutta lopulta hänenkin rajansa on tullut vastaan. Oman tulkintani mukaan Soile on yrittänyt kaikkensa auttaakseen Ninnaa. Soilen hahmo on etsinyt syytä itsestään, miksi Ninna on tilanteessaan. On mahdoton sanoa, onko tällä ollut vaikutusta Ninnan äitiyden tilaan ja onko Ninna tietoinen näistä äitinsä mietteistä. Ninnan ja Soilen välit eivät ole kovin hyvät, mutta Soilen repliikeistä huokuu huoli omasta tyttärestään ja tämän lapsista.

Lukijalle ei anneta juuri ollenkaan tietoa siitä, millainen vuorovaikutus Ninnan ja Soilen äitiyksien kokemusten välillä on. Ninnan ja Soilen välillä on paljon perinteisempi narratiivi äidin ja tyttären välisestä irrottautumisesta. Ninna on kapinoinut ”tavallista” äitiään vastaan päihteiden käytöllä, kun taas Tuula rimpuilee irti alkoholinhuuruudesta lapsuudestaan. Soilen äitiyden kokemuksesta on nähtävistä huolta, mutta myös syyllisyyttä ja oman äitiyden kokemukseen negatiivisesti vaikuttavia tunteita. Ninnan sisarukset ovat ilmeisesti pärjänneet elämässään, mutta he ovat taas katkaisseet välinsä pikkusiskoonsa. Sekin on todennäköisesti asia, joka vaivaa Soilen mieltä. Soile kiittää Tuulaa, että hän sai puhua ja se tuntuu olevan hänelle todella tärkeää.

Äiti–tytär -suhteet voivat olla monenlaisia. Ne voivat olla teatteria, jossa kaikki eivät tahdo olla mukana tai sitten ne voivat sisältää raskaita tunteita, joita ei voi täysin koskaan unohtaa. Ne ovat hyvin olennainen osa romaanin hahmojen äitiyden kokemuksen tilaa tavalla tai toisella. Tuulan hahmo on kokenut laiminlyöntiä ja alkoholin voiman, mutta hän selvinnyt omanlaisekseen äidiksi, jonka äitiyden kokemuksen tilaa täydentävät nyt myös sijaislapset. Ninnan äitiyden kokemuksen tilaan Soilen huolehtivaisuus on saattanut vaikuttaa siten, että hän on ajautunut käyttämään päihteitä, kun maailma ei olekaan kulkenut hän tahtonsa mukaan. Voisi melkein sanoa, että näissäkin äiti–tytär -suhteissa roolit ja odotukset eivät ole kohdanneet oikeita hahmoja. Alkoholia runsaasti käyttävä ja taiteilijuuttaan korostaneen Lilan tytär on päättänyt olla tavallinen ja ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Tavallinen ja kahta muutakin lasta kasvattanut Soile puolestaan on joutunut kiskomaan tyttärtään irti päihteistä siinä kuitenkin kovin hyvin onnistumatta. Äiti–tytär -suhteiden vuorovaikutteisuus ja toisiinsa kietoutuminen jatkuu, vaikka äiti ja tytär eivät enää olisi aktiivisesti toistensa elämässä.

4.2 Näkökulmia isyyteen

Tässä viimeisessä alaluvussa käsittelen *Onnen tunti* -romaanin isähahmoja, erityisesti Harria sekä sijaislasten biologista isää Alia. Isyyteen ja hoivaan liittyvät kysymykset ovat tärkeitä äitiydestä keskusteltaessa. On tärkeää huomata, etteivät äitiys ja isyys ole identtisiä

vanhemmuuden muotoja, sillä molempia ohjailevat sukupuolittuneet, yhteiskunnalliset normit ja odotukset. Käsittelen tässä tutkimuksessani äitiyden kokemuksen tiloja, mutta erityisesti näiden kahden isähahmon sivuuttaminen tuntuisi kokonaiskuvan kannalta vääraltä. Harrin hahmo täydentää Tuulan hahmon äitiyden kokemuksen tilaa olemalla tämän tukena niin emotionaalisesti kuin fyysisestikin.

Harri ei ole Roopen biologinen isä, vaan Tuula tapasi hänet myöhemmin erottuaan Roopen isästä, Jarista. Jari asuu kirjan tapahtumien aikaan Sveitsissä ja pitää hyvin harvoin yhteyttä poikaansa. Kirjan aikana Jari piipahtaa Suomessa ja tapaa Roopen, mutta muuten hän jää tarinassa taka-alalle. Jaria ei mainita tarinassa juurikaan kuin muutaman muiston muodossa, sekä Roopen ja Tuulan välisissä keskusteluissa. Härkönen ei esimerkiksi kuvaile Jarin ulkonäköä lainkaan.

Harri on ammatiltaan tatuointiyrittäjä, jolla on oma liike. Harri kuvataan varsin huumorintajuisena ja elämänmyönteisenä henkilöhahmona, jolla on hauska tapa viljellä vanhanaikaisia sanontoja, puhua ”kuin Suomi-filmin pehtoori” (OT 34). Harrin hahmoa voi romaanissa pitää jonkinlaisena ”järjen äänenä”, joka auttaa Tuulan hahmoa käsittelemään vaikeita tunteitaan omaan itseensä ja äitiinsä. Harri tukee Tuulaa varsin voimakkaasti, erityisesti romaanin loppupuolella, kun Tuulan äiti tulee käymään.

- Toi Harri ei oo sunkaan oikee isä, Luke sanoo Roopelle.
- Ei niin.
- Se on sun isäpuoli.
- Ei ku se on vaan Harri. Tai se on vähän sellanen isäkö.
- Joo mä tajuun. (OT 148)

Harrin rooli kulkee isyyden rajapinnoilla. Hän ei ole Roopelle, eikä sijaislapsille isä, mutta on läsnä ja apuna heidän arjessaan. Jari, eli Tuulan entinen puoliso ja Roopen biologinen isä ei ole kovinkaan aktiivisesti poikansa elämässä, vaikka pitää yhteyttä jonkin verran. Yhteydenottojen välillä on pitkiä aikoja, ja jopa Tuula joutuu muistuttamaan Jaria yhteydenotoista Roopeen. Jouko Huttunen käsittelee kirjassaan isyyden erilaisia määritelmiä. Hänen määritelmiensä mukaan Harrin hahmo toteuttaa niin sanottua sosiaalista isyyttä. Tällöin mies asuu ja jakaa arjen lapsen kanssa, sekä antaa hoivaa, huolenpito ja aikaa lapselle. Sosiaaliseen isyyteen kuuluu myös julkinen esiintyminen lapsen kanssa, jolloin miehen isyys saa muiden ihmisten hyväksynnän ja miestä voidaan pitää lapsen isänä, vaikka näin ei biologisesti olisikaan. (Huttunen 2001, 62.) Roopen kuvaus Harrista ”isäkönä” on varsin osuva ilmaus juuri Huttusen

tarkoittamasta sosiaalisesta isyydestä. Harri tekee paljon Roopen ja sijaislasten kanssa sellaista, minkä voisi kuvitella biologisen isän tekevän lastensa kanssa. Roopen ja Harrin suhde näyttäytyy varsin mutkattomana, kuten Tuulan hahmo toteaakin, että he ovat “[n]iin toistensa näköisiä, että kaikki ihmettelevät sitä etteivät he ole isä ja poika.” (OT 16)

En vain käsitä miten joku onnistuu noin mahdottomassa tehtävässä, entisen perheen täydellisessä sivuun lakaisemisessa. Miten Jari pystyy olemaan Roopesta niin pitkiä aikoja erillään? Isän kaipaus lapseen ei ehkä ole niin eläimellinen, niin fyysinen? Ei minunkaan isäni kaipaus ollut?

Tässä Tuulan sisäisessä puheessa tulee jälleen ilmi äidin ja lapsen suhteen eläimellisyys. Palaamme siis jälleen äitimisen nisäkkäällisyyteen. Tuulan isä on jättänyt perheensä Tuulan ollessa vasta lapsi, joten se on vaikuttanut myös Tuulan näkemykseen siitä, minkälaisia isät ovat. Tuulan hahmon sisäisessä puheessa Jari pystyy olemaan Roopesta pitkiä aikoja erillään siksi, ettei isän kaipaus lapseen oli niin fyysinen.

Kun tutustuin Harriin, Roope oli neljävuotias. Minulla ei ollut harhakäsityksiä uusperheen arjesta eikä siitä, miten mies ottaa vastaan toisen uroksen siittämän pennun.

– Sun ei tartte tuntea sitä kohtaan yhtään mitään, vakuuttelin ennen kuin he tapasivat ensimmäisen kerran. – Olis tietysti kiva jos sä et inhois sitä, mutta rakastaa ei tartte.

Mutta Harri rakasti. Hän on hyvä rakastamisessa. (OT 16)

Jälleen Tuulan sisäisessä puheessa palaamme nisäkkäällisyyteen, kun hän vertaa uusperhearkea siihen, ettei toinen uros suostu välttämättä ottamaan vastaan toisen uroksen pentuja. Harrin hahmon kohdalla on todettava, että hän on ottanut ”laumaansa” jopa kolme eri ”pentua”, kun mukaan lasketaan myös Roopen lisäksi Luke ja Venni. Kuten Tuulan hahmo toteaakin, Harri on hyvä rakastamisessa. Hän pystyy rakastamaan lapsia, jotka eivät ole hänen omiaan. Toisin sanoen, Harrin hahmo on todella hyvä sosiaalisessa isyydessä, jota hän harjoittaa sekä Roopen että sijaislasten kanssa. Kun Tuulan hahmo on todennut, että ”sussa vaan menee hyvä isä hukkaan” (OT 27), Harri vastaa voivansa olla isä Roopelle. Samalla hän on sitä sijaislapsille.

Ovi aukeaa taas varoittamatta. Lasten isä astuu sisään. Hän näyttää ikäiseltään, kolmekymmentäseitsemänvuotiaalta. Hän on tumma, melkein mustalaisen näköinen. Kalansuomukuvioiset housut ja nahkaliivi. Hänestä tulee mieleen rokkari, joka esiintyi viimeksi kolmekymmentä vuotta sitten.

Hän kääntyy meihin päin ja katsoo molempia vuorotellen silmiin. Katseessa on yllättävää lämpöä.

– Ali, hän sanoo ja ojentaa minulle kätensä. (OT 139–140)

Ali on Luken ja Vennin biologinen isä. Hän on käyttänyt alkoholia sekä lääkkeitä sekaisin. Sekakäyttö on jopa johtanut keskisormen ja nimettömän amputointiin. Alilla itsellään on sijaislapsitausta. Hän joutunut kokemaan lapsena pahoinpitelyä, emotionaalista laiminlyöntiä sijaisperheessä ja lopulta todistanut oman äitinsä itsemurhan. Alin hahmo ilmestyy kohtauksiin usein alkoholin vaikutuksen alaisena, mutta hyväntuulisena.

Ali tapaa pääsääntöisesti lapsia lastensuojelun tiloissa, mutta ei aina ilmesty paikalle. Lapsille ei enää kerrota etukäteen isänsä tapaamisista, etteivät he pety, jos isää ei näykään. Romaanin aikana Harri vie lapset kerran tapaamaan Alia, mutta tämä ei ilmesty paikalle. Erityisesti Lukelle se on vaikea hetki. Seuraavan päivän iltana Ali ilmestyy Tuulan ja Harrin kodin ovelle.

Portailla seisoo Ali. Hänen tukkansa on likainen ja parta ajamatta. ---

– Soon moro! Ali huudahtaa ja tunkeutuu sisään. – Mä tiedän et on hiukka epäkorrektia tulla tällai teidän tiluksille, mut mun oli pakko nähä lapset.

– Ne nukkuu, Harri sanoo. – Sä oot päivän myöhässä, sun piti tavata ne eilen.

Ali potkaisee kengät jalastaan.

– Tiedetään. Oli kuitenkin parempi ette ne nähneet mua siinä kunnossa. Mun on vaan kato joskus pakko sammuttaa itteni. ---

Hän polvistuu Vennin sängyn viereen kuin alttarille.

– Mun pikku enkeli! ---

Ali kääntyy Luken sänkyä kohti ja tuijottaa hänen levollisia kasvojaan.

– Mun enkelilapset! (OT 226–227)

On siis selvää, että Ali jollain tavoin välittää siitä, ettei lasten tarvitse nähdä häntä päihteiden vaikutuksen alaisena. Lukijalle ei juurikaan kerrota, millä tavalla Ali on ollut lastensa elämässä mukana erottuaan Ninnasta. Lukijalle välittyy kuva, että myös Ali rakastaa lapsiaan. Tuulan hahmo kuvailee, kuinka Ali polvistuu lastensa vuoteiden viereen ”kuin alttarille” ja kutsuu heitä ”enkelilapsikseen”.

Todellinen isyyksien kokemusten tilojen kohtaaminen tapahtuu, kun Ali ja Harri menevät kylmään saunaan juomaan kahdestaan konjakkia. Lukija tietää, mitä tuolla kylmässä saunassa puhutaan, sillä Tuulan hahmo hiipii pesuhuoneeseen salakuuntelemaan miesten keskustelua. Alin hahmo alkaa kertoa Harrille päihdehuuruista elämäntarinaansa. Tarinassa on käännteitä, joita lukijan on vaikea uskoa. Ali kertoo Harrille lapsuudestaan sijaiskodissa, jossa hän on kokenut olevansa näkymätön. Päihteet ovat tulleet myös siinä vaiheessa Alin elämään, eikä vieroitushoidotkaan ole saaneet häntä kuiville aineiden käytöstä. Tuulan hahmo kuuntelee tätä Alin monologia pesuhuoneessa ja ajattelee: ”Mikä idylli. Sijaisisä ja oikea isä ryyppäivät

kylmässä saunassa ja kehuvat toisiaan.” (OT 232) Harrin hahmo antaa Alin hahmon pitää monologiaan ja kommentoi vain lyhyesti johonkin väliin. Ali poistuu konjakin loputtua, eikä hänen hahmonsa enää tämän jälkeen esiinny romaanissa kertaakaan.

Ovi rämähtää kiinni. Harri tulee makuuhuoneeseen. Olen käpertynyt keräksi peiton alle mutta en viitsi näytellä nukkuvaa.

– Ali lähti, Harri sanoo.

– Kuulin.

– Loukkasko sua se et me ei pyydetty sua mukaan?

Hänen ässänsä kuulostavat sotkuisilta.

– Ai kylmään saunaan vai? minä naurahdan.

– Ne oli kato sellasia jätkien juttuja. Et sä olis niitä jaksanu kuunnella.

– Kyllä mä jaksoin. Mä kuuntelin teitä salaa pesuhuoneessa.

– Vai niin.

– Se oli järkyttävää.

Harri istuu sängylle ja naurahtaa väsyneesti.

– Joo, oli. Mä en vaan uskonu puoliakaan koko stoorista. (OT 237)

Harrin tokaisu siitä, ettei hän ole uskonut puoliakaan Alin humalassa kertomasta elämäntarinasta, on oman tulkintani mukaan osa Harrin romaanissa olevaa tasapainottajan roolia. Hän ei ota kantaa siihen, onko Alin kertoma rankka elämäntarina oikeasti totta vai pelkkää humalaisen liioittelua. Hän kuuntelee kärsivällisesti, mitä Alilla on sydämellään sillä hetkellä. Samalla hän antaa lukijalle mahdollisuuden kuulla Alin elämäntarinan. Lukijalle ei kuitenkaan kerrota, millaista Alin ja Ninnan yhteinen perhe-elämä on ollut. On todettavissa, että molemmat ovat käyttäneet päihteitä lasten ollessa edelleen pieniä. Ali on siis vaikuttanut Ninnan äitiyden kokemuksen tilaan varsin negatiivisesti, sillä hän on vetänyt Ninnaa päihdemaailmaan mukanaan. Alin omin sanoin ”Sun kanssa oli nastaa olla sekasin, kulta”. (OT 142)

Harrin ja Alin isyydet ovat kovin erilaisia. Ali on isä, jonka päihteet ovat erottaneet lapsistaan. Harri ei ole kenenkään romaanin lasten biologinen isä, mutta hän toteuttaa isyyttään sosiaalisesti, joka sillä hetkellä Roopelle, Lukelle ja Vennille kaikkein tärkeintä, että heillä on turvallinen aikuinen, johon tukeutua.

5. Lopuksi

Olen tässä tutkimuksessani pohtinut äitiyden kokemuksen tiloja Anna-Leena Härkösen romaanissa *Onnen tunti* (2011). Olen osoittanut, että tilan käsitteen avulla voimme analysoida äitiyden kokemusta romaanin henkilöhahmojen kuvauksessa. Tila-sanalla on suomen kielessä monia eri variaatioita. Tämä on helpottanut analyysiani, sillä olen voinut tarkastella äitiyden kokemusta niin mielentilan kuin konkreettisten tilojen kautta. Eri äitihahmojen välisiä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä on helpompi ymmärtää, vertailla ja tarkastella niiden välistä vuorovaikutusta.

Romaanin päähenkilölle Tuulan hahmolle on tehty kohdunpoisto. Tällöin hänen ruumiinsa biologinen reproduktion osa on pysähtynyt, joten hänen on paikattava sitä sosiaalisella ja yhteiskunnallisella osalla. Kohdunpoiston myötä Tuulan ruumiin tila on muuttuvat merkittävästi. Tuulan hahmon havaittu tila eli hänen ruumiinsa ei ole enää kokonainen. Vaikkei Tuulan hahmosta kuitenkaan pysty näkemään päälle päin, että hänellä ole enää kohtua ruumiissaan, asia on olemassa Tuulan hahmon eletyssä tilassa. Kohdunpoisto saa Tuulan hahmon käsitetyssä tilassa niin negatiivisia kuin positiivisia merkityksiä. Nämä erilaiset merkitykset vuorottelevat Tuulan hahmon kokemuksen tilassa. Tuulan äitiyden kokemukset hänen ruumiinsa tilassa ovat välillä ristiriitaisia, mutta aika on tehnyt tehtävänsä ja tilalle on tullut hyväksyntä.

Tuulan varhaismurrosikäinen poika Roope on menossa kohti kehitysvaihetta, jossa hän alkaa hiljalleen irrottautua äidistään. Hän kaippaa äitinsä huomiota ja hellyyttä pyrkimällä fyysiseen kontaktiin äitinsä kanssa. Äidin erogeeniset alueet, kuten rinnat ja vatsa, eivät ole Roopen maailmassa vielä erogeenisia, vaan niitä voi koskettaa huoletta. Tuulan ja Roopen hahmojen välillä on lämpöä ja rakkautta. Suhteessa Roopeen Tuulan hahmo painii äitiytensä ja naiseutensa välillä toivoen, että hänen poikansa kykenisi näkemään hänet myös ihmisenä, naisena, ei vain äitinä.

Sijaislapset Venni ja Luke keikauttavat Tuulan äitiyden kokemuksen tilan jälleen uuteen asentoon. Venni osoittaa kiintymystään saman tien, mutta Luke pitää etäisyyttä pitkään. Nämä lapset ovat nähneet ja kokeneet väkivaltaa sekä laiminlyöntejä, joista he avautuvat vain harvoin romaanin aikana. Suhde lapsiin näyttäytyy varsin nisäkkäällisenä ja Tuulan sisäisessä puheessa nisäkkäällisyyttä ja eläimellisyyttä korostetaan usein. Lapsista tulevat haju- ja tuntoaistimukset

kulkevat käsi kädessä, jolloin ne näyttäytyvät varsin nisäkkäällisinä. Hajuaistimukset ovat tärkeä osa Tuulan hahmon äitiyden kokemuksen tilaa hänen kerronnassaan. Nämä nisäkkäälliset ominaisuudet korostavat, että ihminen on myös eläin.

Sijaislasten äidin Ninnan elämä ei ole kunnossa. Päihteitä käyttävänä äitinä hänen lapsensa on otettu huostaan ja sijoitettu kodin ulkopuolelle. Tuulan ja Ninnan välinen yhteistyö ei ala erityisen hyvin, sillä Tuula kokee erittäin voimakkaita inhon tunteita Ninnan hahmoa kohtaan. Tuulan hahmon silmissä Ninnan vertautuu lapseen, joka pitäisi ottaa huostaan ja suojella. Ninnan osoittaa järjestelmää kohtaan tuntemaan vihan Tuulalle ja Harrille, sillä se on paljon helpompaa kuin sen osoittaminen kasvottomalle organisaatiolle.

Ninnan ja Tuulan hahmojen äitiyksien kokemuksen tilat kietoutuvat yhteen, kun Tuula kutsuu Ninnan heidän kotiinsa yöksi. Saunan pienessä tilassa erilaiset äidit pohtivat elämää yhdessä ja heidän välilleen löytyy lopulta tasapaino ja yhteisymmärrys siitä, miten tästä jatketaan. Ninnan hahmon lapsenomaisuus haihtuu, ja Tuula kykenee kohtamaan Ninnan vertaisenaan, aikuisena ja äitinä.

Ninnan ja lasten elämässä on isäpuoli Saken tuoma väkivalta. Se Ninna että lapset joutuvat kokemaan ja näkemään väkivaltaa omassa kodissaan. Tämä tekee kodin tilasta turvattoman ja voidaankin sanoa, että Ninna lapsineen on koditon turvallisen kodin ympäristön puuttuessaan. Erityisesti Luke on joutunut kokemaan väkivaltaa, kun Sakke on roikottanut häntä jaloista samalla lyöden. Hän on myös todistanut äitinsä pahoinpitelyä, josta hän tuntee syyllisyyttä ja pelkoa. Luke yrittää naamioida tämän koviksen roolin taakse, joka murtuu hänen löytäessään ympäriltään vihdoin turvallisia aikuisia.

Äiti–tytär -suhteet ovat isona vaikuttajana myös äitiyden kokemuksen tiloihin. Tuulan hahmo käy koko romaanin ajan läpi vaikeaa suhdettaan taiteilijana esiintyvään ja alkoholiongelmaiseen äitiinsä Lilaan. Kun Lila saapuu Tuulan kotiin, Tuulan on pakko vihdoin päästää irti äidistään. Hän romuttaa Lilan rakentaman teatterin, paljastaa sen näyttämöllä olleet kierot roolit. Hän ei jaksakaan enää osallistua äitinsä käsikirjoittamaan esitykseen, vaan päättää vihdoin riisua naamiot menneisyydeltä.

Ninnan äiti Soile puolestaan kantaa syvää huolta tyttärestään ja lapsenlapsistaan, jotka ovat joutuneet näkemään ja kokemaan väkivaltaa. Soile on omien sanojensa mukaan katsonut peiliin

ja yrittänyt parhaansa mukaan auttaa, mutta lopulta uupunut. Soilen kertomus Ninnasta auttaa ymmärtämään Ninnan hahmoa ja hänen valintojaan. Voidaankin sanoa, että äiti–tytär -suhteista tuttu kapinallisuus on läsnä molemmissa suhteissa. Tuula on kapinoinut äitinsä taiteellisuutta ja boheemia elämäntyyliä vastaan tavallisuudella ja vastuun ottamista myös muiden ihmisten lapsista. Ninnan puolestaan on ajautunut päihteisiin.

Romaanin isähahmoja, Harria ja Alia, ei voida ohittaa. Vaikka he ovatkin isiä, erityisesti Harri tasapainottaa Tuulan äitiyden kokemuksen tilaa. Hänen vahva sosiaalinen isyytensä antaa turvan ja uskon huomiseen näille lapsille, niin Roopelle kuin sijaislapsillekin. Hän myös antautuu humalaisen Alin elämäntarinan kuuntelijaksi, jonka todenperäisyydestä emme varmaan koskaan voi olla täysin varmoja. Hän antaa äänen sijaislapsitaustaiselle ja päihteitä käyttävälle isälle, joka kaikesta huolimatta rakastaa ”enkelilapsiaan”.

Voidaan todeta, että äitiyden kokemuksen tiloja on yhtä paljon kuin on äitejäkin. Nämä tilat elävät ruumiissa, kodissa, suhteissa lapsiin ja muihin äiteihin. Ne kietoutuvat myös äidin oman menneisyyden kanssa. Äitiyden kokemuksen tilan tasapainon löytäminen on haastavaa, muttei mahdotonta. Tärkeintä on tuntea itsensä, kuunnella ja rakastaa. Rakkaus on tunteena sellainen, ettei se vähene sitä jaettaessa, se vain kasvaa. Vanhemman – oli hän sitten äiti tai isä – on hyvä muistaa lastensa rakastamisen rinnalla rakastaa myös itseään. Silloin voi tuntea antaneensa lastensa vuoksi kaiken ja tuntea, että se riittää.

Lähteet

OT = Härkönen, Anna-Leena 2011. *Onnen tunti*. Helsinki: Otava.

Berg, Kristiina 2008. *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008: Väestöliitto.

Cambridge Dictionary 2021: ”Space”

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/space> [haettu 28.1.2021].

Holopainen, Katja 1998. *Äitiys on mahdollisuus. Päihdeongelmaisten äitien kuntoutus Oulunkylän ensikodissa*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 17.

Husso, Marita 2003. *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino

Huttunen, Jouko 2001. *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä, ero-isiä*.

Jyväskylä: PS-kustannus.

Jokinen Eeva 2004. Päiväkirjat tiedon lajina. Teoksessa *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Toim. Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Eeva 1996. *Väsänyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki:

Gaudeamus.

Jokinen, Eeva 1997. Kun äiti oli masentunut. Teoksessa *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Toim. Eeva Jokinen. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija 1997. Naisruumiin oikeudet. Teoksessa *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Toim. Eeva Jokinen. Tampere: Vastapaino.

Kielitoimiston sanakirja 2021. ”Tila”

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/tila?searchMode=all> [haettu 28.1.2021].

Lappalainen, Päivi 1996. Mykkä äiti ja kapinoiva tytär. Miten äidin ja tyttären tematiikkaa voisi lähestyä? Teoksessa *Sanelma. Kotimaisen kirjallisuuden vuosikirja*. Toim. Heidi Grönstrand, 66–75. Turku: Turun yliopisto.

Lefebvre, Henri 1984/1991: *The Production of Space*. Transl. Donald Nicholson-Smith.

Padstow: Blackwell.

Lehikoinen, Elli 2018. ”Se ei olekaan pieni ihminen, vaan pieni eläin.” Ihmisen lajin lukeminen kotimaisen nykykirjallisuuden lapsikuvauksissa. *Avain* 2/2018.

Lehikoinen, Elli 2020. *Ihmisyyden äärellä. Lisääntymistä käsittelevä kotimainen nykykirjallisuus, lukeminen ja luontokulttuurit*. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja C, n:o 503. Turku: Turun yliopisto.

- Nousiainen, Kirsi 2004. *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. Jyväskylä: Minerva.
- Nykyri, Tuija 1997. Mekkoonsamättäjät ja syliinsäulkijat. Vihaisen naisen asentoja. Teoksessa *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Toim. Eeva Jokinen. Tampere: Vastapaino.
- Nätkin, Ritva 2006. Johdanto. Kulttuurista merkityksistä hoidon tutkimukseen. Teoksessa *Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat*. Toim. Ritva Nätkin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nätkin, Ritva 2006. Äitiys ja päihteet – kertomus ja politiikka. Teoksessa *Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat*. Toim. Ritva Nätkin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pakarinen, Päivi 2011. Vaginaalinen vai laparoskooppinen kohdunpoisto? Lääketieteellinen aikakauskirja *Duodecim* 13/2011 <https://www.duodecimlehti.fi/duo99625> [haettu 10.3.2022].
- Palin, Tutta 1996. Ruumis. Teoksessa *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Toim. Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino.
- Parente-Čapková, Viola 2011. Häpeä, kapina ja äiti–tytär -suhde. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: Turun yliopisto.
- Rantalaiho, Minna 2003. Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Toim. Hannele Forsberg & Ritva Nätkin. Helsinki: Gaudeamus.
- Rautaparta, Malla 1997. Ruumis subjektina Merleu-Pontyn filosofiassa. Teoksessa *Ruumiin kuvia. Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Toim. Sara Heinämaa, Martina Reuter & Kirsi Saarikangas. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruddick, Sara 1990 *Maternal Thinking. Towards a Politics of Piece*. London: The Women's Press Ltd.
- Saarikangas, Kirsi 1997. Äitiyden esittäminen ja Post-Partum Document. Teoksessa *Ruumiin kuvia. Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Toim. Sara Heinämaa, Martina Reuter & Kirsi Saarikangas. Helsinki: Gaudeamus.
- Tieteen termipankki 11.2.2022: Kirjallisuudentutkimus:fenomenologinen kirjallisuudentutkimus. (Tarkka osoite: [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:fenomenologinen kirjallisuudentutkimus](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:fenomenologinen_kirjallisuudentutkimus)).

Vuori, Jaana 2003: Äitiyden ainekset. Teoksessa *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Toim. Hannele Forsberg & Ritva Nätkin. Helsinki: Gaudeamus.

Vuori, Jaana 2010: Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen. Tampere: Vastapaino.